Philatelica

86/1

Philatelica 86/1

TARTALOM

Gazda István: Postai cenzúra Magyarországon — I/B rész
Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az első világháború végéig

Nagy Ferenc: Első világháborús tábori légiposta

Vas István: Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai

Visnyovszki Gábor: A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe a küldeményen levő bélyegek értékelésében — II. rész

Voloncs Gábor: Csehszlovák bélyegek magyarországi használata

Figyelmébe ajánljuk

Könyvismertetés — Horst Hille: Briefgesichter (Hrabál László)

Mégegyszer az inflációs időszakok küldeményeiről (Visnyovszki Gábor)

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ ÉS VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: KISS ERNŐ
XVI. ÉVFOLYAM

Postai cenzúra Magyarországon — I/B rész

Katonai és hadifogoly levelezés cenzúrája az első világháború végéig

GAZDA ISTVÁN

1. Bevezetés, rendeletek

A Philatelica 85/1 számában a cenzúrára vonatkozó előzményeket, általános rendelkezéseket már ismertettem. Ugyancsak részletesen foglalkoztam a polgári levelezés cenzúrájával, E tanulmány folytatásaként most az I. világháború végéig terjedő időszakra vonatkozóan a katonai és hadifogoly levelezés cenzúráját foglalom össze.

Előre kell bocsátanom, hogy szándékosan használom a „katonai levelezés" kifejezést a „tábori posta" helyett, minthogy nem minden katonai levelezés ment át a tábori posta szervezetén, így pl. a hátországban levő kórházak levelezésének jelentős része sem, de más kivételek is ezt igazolják. E küldemények cenzúrája mégis elkülönül a polgári levelezéstől (noha néha azzal azonos). Meg kell említenem azt a gyakori esetet is, amikor katonai egyén — pl. egy-egy helységen való átutazáskor — postaládába dobta küldeményét, így arra — többnyire — polgári levelezés cenzúrájára vonatkozó normákat alkalmazták, ám ezt sem általánosan.

A kifejezetten *tábori postai* küldeményeket egyébként egyértelműen cenzúrázni kellett. Ezek mindenre kiterjedő cenzúrázásáról 1587/B sz. alatt 1914. szept. 4-én jelent meg *rendelet*. Ez még azt is előírja, hogy cenzúrázás nélkül az ilyen küldemények *nem is kézbesíthetők*. Ezt későbbi rendeletek csak megerősítik, sőt még utáncenzúrázást is előírnak zárt, vagy gyanús küldemények esetében (345/B — 1915. febr. 22.).

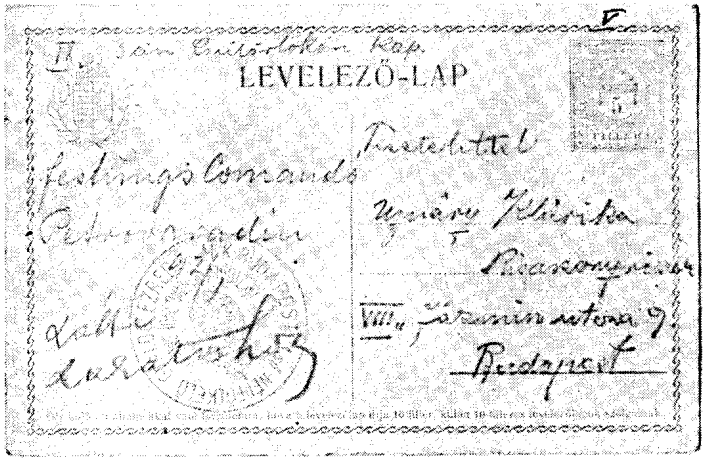
A hadifogoly levelezés cenzúrázására nem találtam postai rendeletet.

2. A katonai levelezés cenzúrája

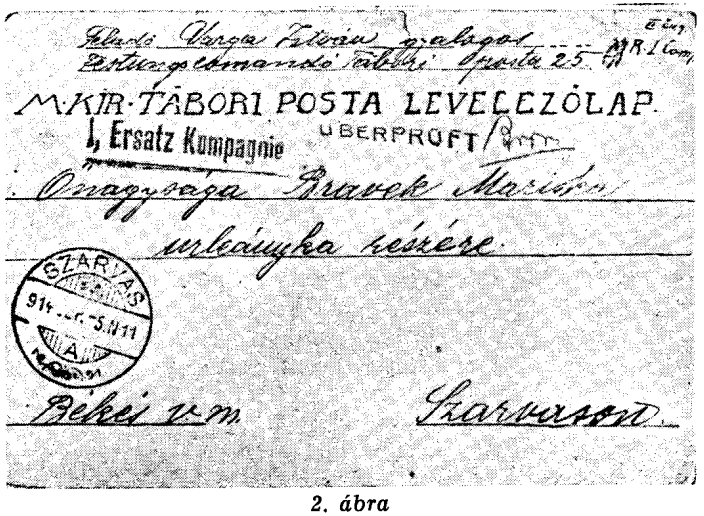
a) Korai cenzúrák

A tábori posta gyors kialakítása nehézségekkel járt. 1914 augusztusában ugyan már találhatók tábori posta bélyegzők, de a küldemények egy részén vagy nincs postabélyegző, vagy az nem tábori postai.

A tábori postai küldemények cenzúrázására vonatkozóan — mint azt fentebb említettem — csak 1914. szept. 4-én jelent meg rendelet. Cenzúra azonban már ezt megelőzően is volt. Az *1. ábrán* bemutatott augusztusi levelezőlapon nem szerepel ugyan a cenzúra szó, de ezt egy hadnagyi láttamozás egyértelműen pótolja. Mindez azonban nem volt általános gyakorlat. Így pl. ismerek egy 1914. aug. 25-i tábori postai lapot, amelyet Nagyváradról küldtek Szarvasra; ezen Nagyvárad indítási és Szarvas érkezési postabélyegzés van, de cenzúrára utaló jelzés nem található rajta.

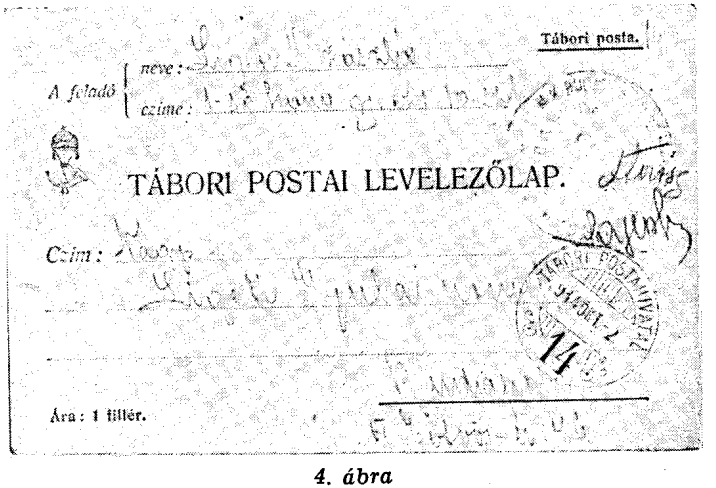
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

A szept. 4-i rendelet hatása azonban jóformán azonnal jelentkezett. A *2. ábrán* bemutatott lapot 1914. szept. 5-én küldték — feltehetően a pétervárади erődből — Szarvasra. A lapon feladási bélyegzés nincsen, csak érkezési, szerepel viszont rajta egy primitív kivitelű „Überprüft" (= felülvizsgálva) cenzúrabélyegzés.

A fent említett erőd a későbbiek során más-más

cenzúrabélyegzőt használt. Így pl. egy október közepén feladott tábori lapon egy „Továbbítható" magyar nyelvű cenzúrabélyegzés, valamint egy békéscsabai állomásparancsnokságra utaló német nyelvű körbélyegző lenyomata látható (ezt a lapot is Szarvasra küldtek). Nem tudni persze, hogy a lapot az erődben, vagy Békéscsabán cenzúrázták-e. Valamivel később (okt. 19.) már a „Zensuriert" bélyegzés szerepel egy küldeményen, a cenzor nevével együtt (Waldmann Kadettaspirant).

Ugyancsak 1914. októberében — más helyen — feladott tábori lapon a kézírásos *geeignet* (= alkalmas) jelzés utal a cenzúrára *(3. ábra)*. E lap külön érdekessége egyébként az, hogy a díjjegyes bosnyák lapot „Portofrei" felülnyomással (=portómentes) tették tábori postai lappá.

Még októberben is találhatók azonban olyan küldemények, amelyeken a cenzúrabélyegzést a csapatbélyegző és aláírás pótolja *(4. ábra)*.

Bár a későbbi időszakban is előfordulnak helyi provizórikus megoldások, de messze nem olyan tömegben, mint a világháború első hónapjaiban.

b) A tábori posta általános cenzúrája

Annak ellenére, hogy a tábori postai küldeményeket egyértelműen, kötelezően cenzúrázni kellett, szép számmal találhatók cenzúrázatlan küldemények is. Nem világos, hogy ennek mi az oka: lehet az igen nagyszámú küldemény mellett egyszerűen kezelési „selejt", ill. az, hogy egyes helyeken komolyan vették a rendelkezéseket, másutt lazábban alkalmazták azokat. Az is lehetséges, hogy némely helyen nem alkalmaztak külön cenzúrajeleket, a csapattest bélyegzőjének használata egyben a cenzúrázást is jelentette, bár ez nyilván nem volt teljesen szabályos. Ha viszont a csapatjelzés mellett valamilyen kézjegy is szerepel, úgy az már egyértelműen a cenzúrázás jele.

Az egyetlen olyan tábori postai küldemény, amelyet nem kellett cenzúrázni, a jól ismert, 9 nyelven előnyomtatott szövegű tábori levelezőlap.

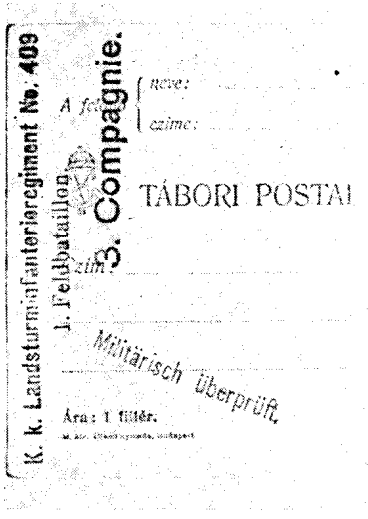
5. ábra

Ami a tábori postai küldemények cenzúrajelzéseit illeti, ezek rendkívül változatosak. Jóformán annyiféle jelzés fordul elő, ahány csapattest volt. A kézijeles cenzúrától a feltűnően nagy cenzúrabélyegzőkig minden változat megtalálható a tábori lapokon és a gyűjtők többszáz féle cenzúrajelzést is összeállíthatnak. E nagyszámú változatra való tekintettel ezek rendszerezése nem lenne célszerű, hiszen általában helyi készítésű bélyegzőkről van szó. Mégis feltűnő az, hogy azokon többnyire a „Zensuriert" szó szerepel németül, még akkor is, ha a tábori postai bélyegző történetesen magyar. A magyar nyelvű cenzúrabélyegző viszonylag ritka, ilyet mutat be az *5. ábra*. Meg kell persze jegyeznem, hogy érdekes módon — noha tábori postai küldeményről van szó — a kezelési bélyegző nem tábori. Egyébként mind a csapatbélyegző, mind a cenzúrajelzés magyar nyelvű.

Néhány jellegzetes cenzúrabélyegző látható a *6. ábrán*.

A hátországból a tábori postára írt küldemények egy része cenzúrázott, egy része nem. Feltehetően itt az volt az irányadó, hogy honnan íródtak (a hátországi cenzúramentes vagy cenzúraköteles övezetből.

6. ábra

c) Rendhagyó cenzúrák

Vannak az I. világháború időszakában olyan, egyértelműen katonai személyek által írt küldemények, melyeknek postai kezelése és ezzel együtt cenzúrája is rendhagyó. Ezeket kísérlem meg az alábbiakban csoportosítani.

Előfordulnak pl. nem portómentesen feladott küldemények, amelyek vagy kaptak postabélyegzőt, vagy nem (sőt egyenesen tábori posta bélyegzővel lettek kezelve), de cenzúrájuk nem a szokásos polgári levelezési cenzúra, hanem attól eltérő: vagy a tábori postai küldeményeken használatos cenzúrázás, vagy pedig a polgári levelezésnél tárgyalt helyi katonai cenzúrabélyegzés. Ilyen példák a következők:

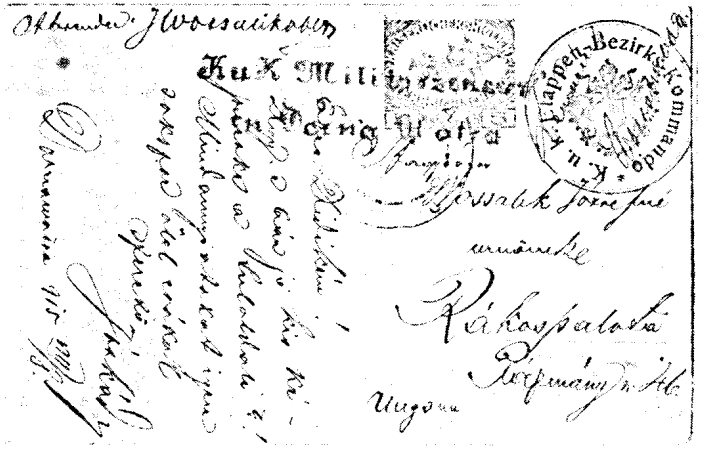
Az 1915-ben Dornawatrán feladott levelezőlapon bélyeg is, postai bélyegzés is van, cenzúrája kétszeres, egyrészt a kerületi parancsnokság cenzúrázta (jobb sarok), majd a szokásos polgári cenzúra. Minthogy nem magyar területen adták fel, e cenzúrák is osztrákok, de a címzett magyar *(7. ábra).*

Az 1917-ben Szent-Ágotáról küldött levelezőlapon *(8. ábra)* is van bélyeg, de feladója katona, cenzúrája is egyértelműen katonai, a postabélyegző átmenő jellegű (nem a bélyegen van).

Arra is van példa, hogy bélyeggel ellátott levelezőlapot tábori postai bélyegzővel kezeltek, majd azt a zászlóaljparancsnokság az egyéb tábori postai küldeményekhez hasonlóan cenzúrázta. Ennek ellenkezője is előfordul, nevezetesen az, hogy egy bélyeggel ellátott, de tábori postai bélyegzővel kezelt levelezőlapot nem a tábori postai cenzúrával látták el, hanem a szokásos polgári levelezés cenzúrájával, pl. Újvidéken.

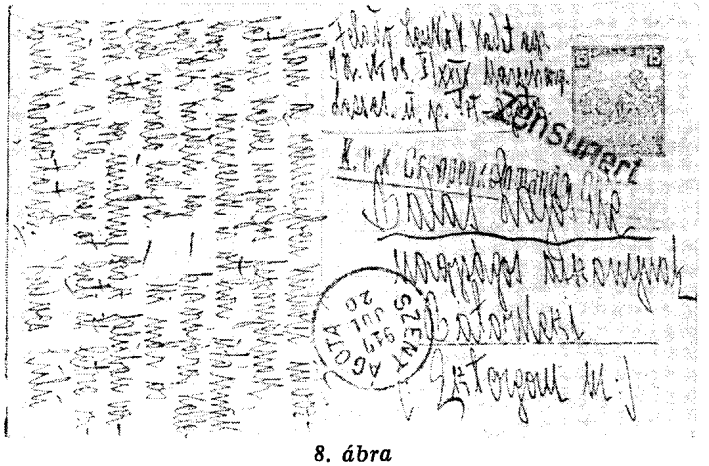
Bélyeg nélküli, tábori postai vagy azt helyettesítő levelezőlapokon viszont az is előfordul, hogy a csapattest bélyegzője mellett azokon nem tábori postai bélyegző lenyomata van, hanem postabélyegzés, és cenzúrájuk is a szokásos levelezési cenzúra. A *9. ábrán* látható lapon például brassói postabélyegzés van és kolozsvári polgári cenzúra. Más példák is találhatók hasonló rendhagyó megoldásokra.

A rendhagyó megoldások sorába tartozik az a tá-

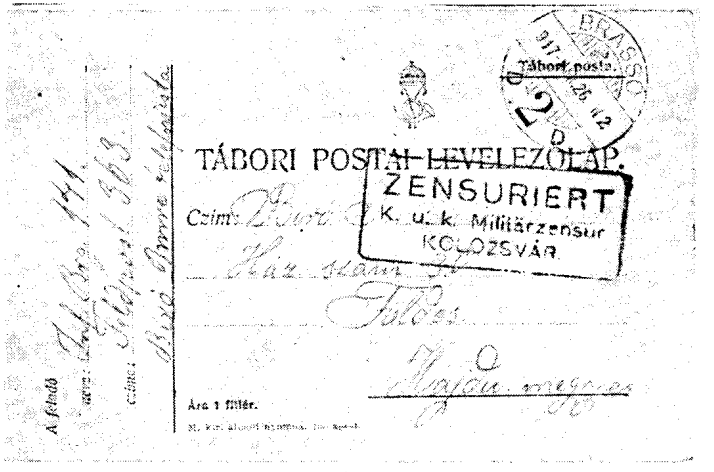

7. ábra

bori postai lap is, amelyet a fiumei önkéntesiskolából írtak. A lap portómentes, de bélyegzése postai (Fiume 1915. jan.) és nincs rajta cenzúrabélyegzés, de még az önkéntesiskola bélyegzése sem.

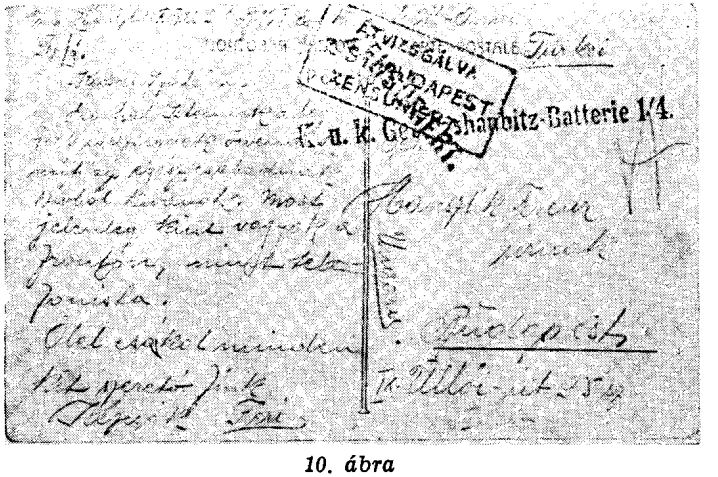
8. ábra

9. ábra

d) Külföldi tábori postai levelezés

Külföldi tábori postai levelezés az, amely a Monarchia területén kívülről vagy kívülre íródott. A Mo-

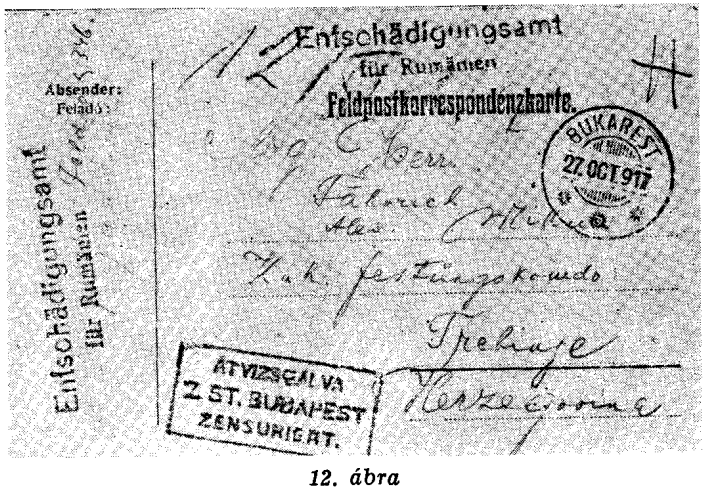

10. ábra

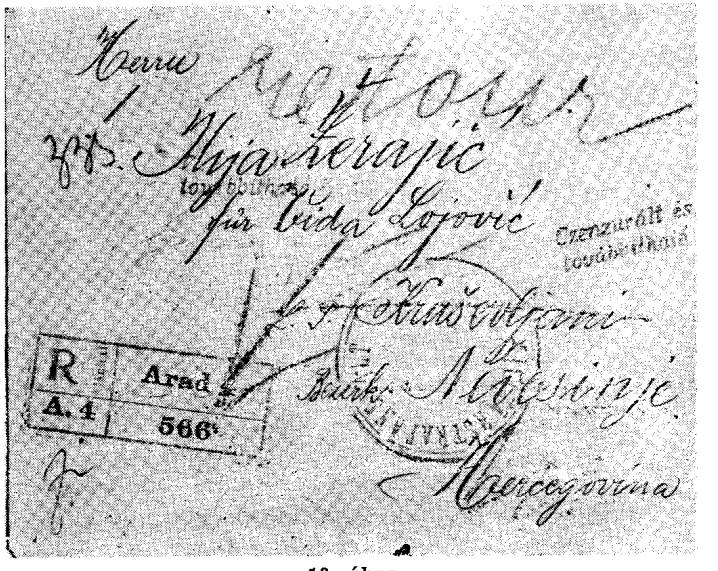

11. ábra

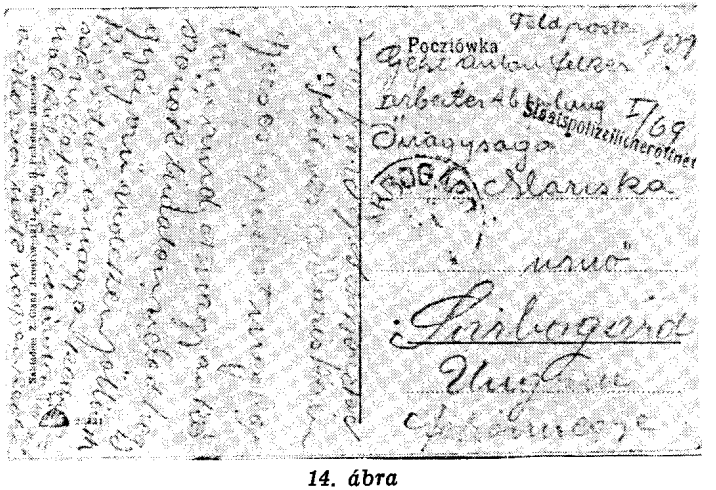
narchia alatt értendő ez esetben a csapatai által megszállt mindenkori terület is. E levelek cenzúrája ugyanis eltérő a szokásos tábori postai cenzúrától. Jellegzetességük az, hogy attól függetlenül, hogy van-e rajtuk valamilyen tábori postai cenzúrajel

12. ábra

13. ábra

14. ábra

vagy sem, mindenkor el vannak látva a külföldi levelezésnél szokásos cenzúrabélyegzéssel (vagy azzal is). Cenzúrázás szempontjából e küldemények tehát egyértelműen külföldi levelezésnek minősültek. Néhány példa:

A *10. ábrán* bemutatott, egy Törökországban levő K. u. K. csapattestől érkezett portómentes levelezőlapot feladásakor is cenzúráztak, érkezésekor pedig Budapest is cenzúrázta külföldi küldeményként. Egy be nem mutatott hasonló bolgár levelezőlapon pl. bolgár és Temesvár cenzúrák találhatók.

A *11. ábrán* látható levelezőlapot Przemišl-ből írták Elsass-ba (Németország). Ezen tábori postai volta ellenére nem tábori postai, hanem a külföldi levelezésben szokásos Budapest cenzúrabélyegzés található mivel a feladó német katona volt, vagyis nem a Monarchia hadseregének tagja.

A *12. ábrán* bemutatott német tábori postai lapot Bukarestben adták fel, mégpedig az „Entschädigungsamt für Rumänien" (= Romániai Kártérítési Hivatal), és bár a Monarchiába (Trebinjébe, Hercegovinába), de nem magyar területre. Ezen a lapon a Budapest cenzúrabélyegző *tranzitcenzúraként* szerepel.

e) Katonai internáló-, ill. munkatábor- és börtöncenzúra

Aradon volt a Monarchia egyik nagy katonai internálótábora, ill. katonai börtöne. Ennek cenzúrája jellegzetes *(13. ábra).*

Ismeretesek tábori munkahelyek is, ezek egy része valószínűleg büntető jellegű volt. Cenzúrájuk is eltérő, így pl. a 14. ábrán bemutatott küldeményen, amelyet egy „Feldpost Arbeiterabteilung"-tól, vagyis tábori munka részlegtől adtak postára, „Staatspolizeilich eröffnet" (= az államrendőrség által kinyitott) cenzúrabélyegzés olvasható.

f) Hadikórházak levelezése

A hadikórházak levelezése részben cenzúrázott, részben nem. Ha cenzúrázott, úgy az vagy a kórház cenzúrája *(15. ábra),* esetleg más katonai levelezési cenzúra, de lehet polgári levelezési cenzúra is *(16. ábra).* A frontok mögötti kórházak levelezése általában cenzúrázott, de ha a kórház a hátországban volt, *nem cenzúrás* körzetben, és a címzett sem cenzúrás körzetben lakott, úgy a levelezést általában nem cenzúrázták. Ezzel kapcsolatban azonban még további alapos vizsgálat szükséges.

Egy érdekes kórházvonati polgári cenzúrás küldemény látható a *17. ábrán.*

3. Hadifogoly levelezés

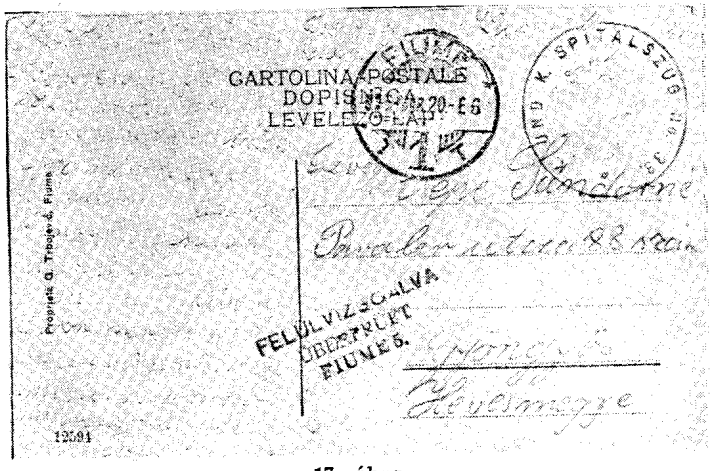
A hadifogoly levelezés jóformán mindig cenzúrázott és többnyire legalább két cenzúrabélyegzés található a küldeményen, a küldő és a fogadó országé. Ezek a cenzúrabélyegzők majdnem mindig különböznek minden egyéb cenzúrabélyegzőtől (kivételek akadnak, de nem a K. u. K. cenzúrabélyegzők között) és általában külön e célra készítve a hadifogoly levelezésre utalnak. A Magyarországról indított, ill. az ide érkező küldeményeken eddig *négyféle* ilyen cenzúrabélyegzést találtam. Ezek közül kettő bécsi, kettő budapesti.

A bécsiek közül a korábbi egy kerek bélyegző (a kör kettős vonalú), szövege: „Gesellschaften von Roten Kreuzen in Österreich und in Ungarn" (körben), középen „ZENS." felirattal (= Az osztrák és magyar vöröskeresztes társaságok; cenzúrázva.) A későbbi bécsi bélyegző háromszögletű, szövege: „Gemeinsames Zentrales Nachweissbüro, Zensurabteilung, Wien" (= Közös központi kereső — nyilvántartó — iroda cenzúra részleg, Bécs). E bélyegzők egy részén egyébként a *Zentrales* és a *Nachweisbüro* szavak rövidítve vannak, ill. a *büro* franciásan „bureau"-nak van írva. Az első (kétkörös) bélyegzés kb. 1916-ig fordul elő, és majdnem mindig vörös színű. A bécsi háromszögletű bélyegzés kb. 1916-tól található, színe vörös vagy lila.

A budapesti korábbi bélyegző vonalas, szövege: „K. u. K. Zensurkommission für Korrespondenzen an

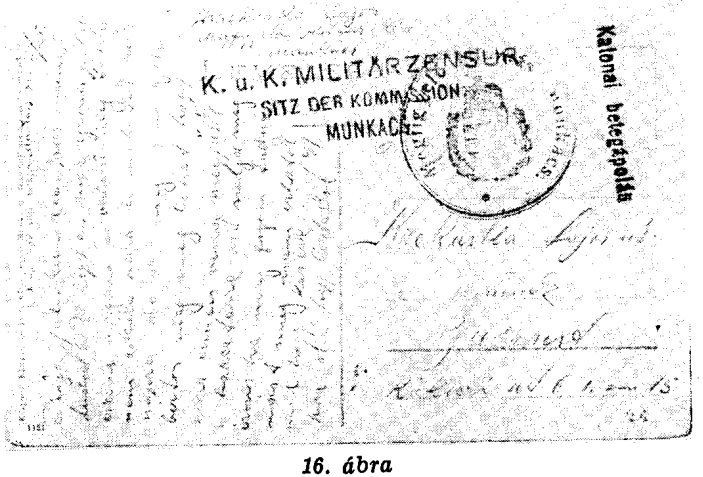
15. ábra

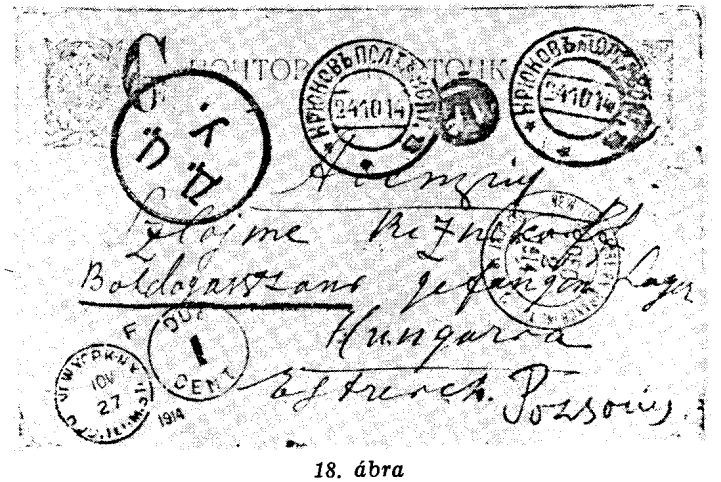
17. ábra

Kriegsgefangene in Budapest Hauptpostamt" (= K. u. K. cenzúrabizottság hadifoglyok levelezésére Budapest Főposta). A későbbi bélyegző szövege: „Budapester Zensur für Brief an Kriegsgefengane" (körben) „ZENS." (középen), azaz „Hadifogoly levelezés budapesti cenzúrája — cenzúrázva". Mindkét bélyegzés általában fekete, a körbélyegző kb. 1916-tól fordul elő.

A hadifoglyok küldeményein látható külföldi cenzúra igen változatos. A Szerbiából jövő küldeményeken pl. csak a Vöröskeresztre utaló szöveg van, de

16. ábra

18. ábra

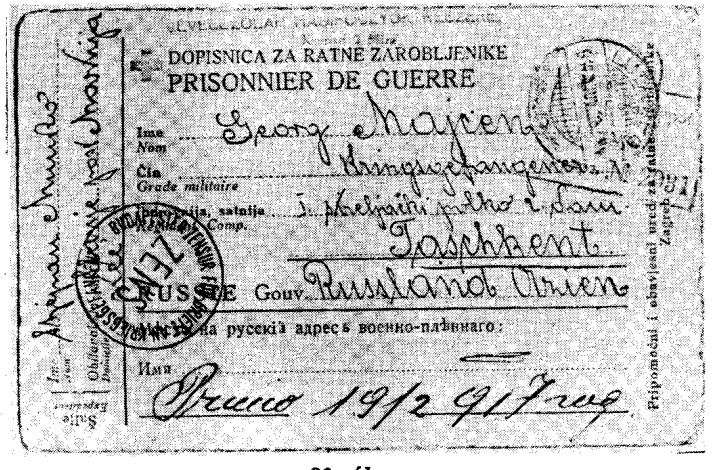
19. ábra

nincs ottani cenzúrabélyegzés, míg az Oroszországból jövőkön olykor többszörös a cenzúrázás. Ez utóbbiak közül a leningrádi cenzúrabélyegzést (akkor még pétervári) tartják a leggyakoribbnak, főleg ha figyelembe vesszük a Magyarországon levő orosz hadifoglyok levelezését is. Magyar vonatkozásban azonban talán gyakoribbak a különböző szibériai cenzúrabélyegzők. Természetesen előfordul moszkvai és számos egyéb bélyegzés is.

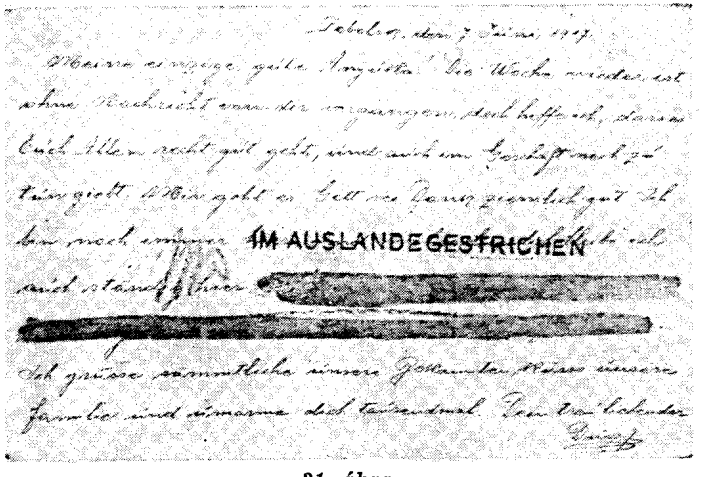
Az olasz küldeményeken a cenzúrajelzés mellett általában a Vöröskeresztre utaló bélyegzés is van. Bár e cenzúrabélyegzők annyiban magyar vonatkozásúak, hogy a magyar viszonylattal kapcsolatban fordulnak elő, részletes ismertetésüktől eltekintettem, mivel végülis nem magyar cenzúrák.

A *18. ábrán* egy Oroszországból itt levő orosz hadifogolynak írt lapot láthatunk, amely igen nagy kerülővel jött: megjárta New Yorkot is, sőt ott meg is portózták. Ez nyilván véletlen kerülő volt, nem úgy mint azoké a leveleké, amelyek a Dán vagy Svéd Vöröskereszt közvetítésével jutottak el Oroszországba, vagy onnan ide.

A *19. ábrán* bemutatott hadifogoly (válaszos) levelezőlapnak az a különlegessége, hogy szerb hadifogoly írta haza, de olyan területre, amely időközben bolgár megszállás alá került. Így a bécsi háromszög-

20. ábra

21. ábra

letű cenzúrabélyegzés (jobb oldalon a kontúrja halványan látható) mellett a lapon bolgár polgári cenzúrabélyegzés is van.

A *20. ábrán* látható kétnyelvű levelezőlapon látható a budapesti kerek cenzúrabélyegzés.

A *21. ábrán* egy ténylegesen cenzúrázott lap hátoldala látható. A lapot 1917-ben írta egy magyar hadifogoly Tobolszkból. A szöveg egy részét az orosz cenzúra törölte, a lap érdekessége az erre utaló bélyegzés a törölt szövegrész fölött: „im Auslande gestrichen". (Külföldön kihúzva.)

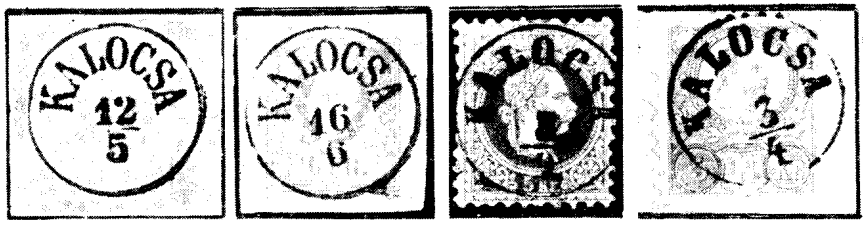
A hadifogoly küldeményeknél is számos érdekesség fordul elő. Így pl. egy Franciaországba, magyar hadifogolyhoz írt levélen nem a szokásos hadifogoly cenzúra bélyegzése van, hanem budapesti polgári cenzúrabélyegzés. Hasonló bélyegzés található egy orosz hadifogságból Svédországon keresztül hazatérő hadifogoly onnan írt lapján, amelyen a tábori postai kézi jelzés mellett (a lapon nincs bélyeg) a Trelleborg postai bélyegző szerepel. Az ilyen jellegű küldeményeket tehát már nem minősítették itthon hadifogoly küldeménynek, hanem egyszerűen külföldi postának.

Van azonban olyan, Svédországon át érkezett hadifogoly küldemény is, amelyen csupán svéd vöröskeresztes bélyegző szerepel, semmiféle cenzúrabélyegzés nincs rajta. Ezzel szemben arra is van példa, hogy magyar hadifogoly Szamarában postaládába dobta bélyeggel ellátott, haza címzett küldeményét, ami többszöri hadifogoly cenzúrázás után meg is érkezett.

A bemutatott és leírt példákból látható, hogy az első világháború nem polgári cenzúrája is igen sokrétű és érdekes. A fentiekben a lényegesebb jellemzőkről igyekeztem képet adni. E sokrétűségénél fogva még messze le nem zártnak tekinthető kutatáshoz minden további információt, kiegészítést, helyesbítést örömmel és köszönettel veszek.

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK LUXUS MINŐSÉGŰ KLASSZIKUS BÉLYEGET

minden változatban, a világ bármely országából!!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő 1056 Budapest, Váci u. 63.

Első világháborús tábori légiposta

NAGY FERENC

Az első világháború kitörésekor a repülőgép már elég fejlett volt ahhoz, hogy — mai mértékkel mérve — viszonylag egyszerűbb feladatokat el tudjon látni. A világháború kitörését követően a fejlődés üteme igencsak felgyorsult. Sorban épültek az új repülőgépgyárak, mind nagyobb számban állítva elő a felderítő és harci feladatokat ellátó gépeket. A főparancsnokság idővel kibővült, újabb és újabb alegységek létesültek (harci egységek, felderítők, időjárás megfigyelők, adriai légi támaszpontok stb.).

Az egységeknek — a főparancsnokságtól a repülőszázadokig, ill. osztagokig — saját bélyegzőik voltak. Ezek gyűjtése a légipostagyűjtők és a tábori posta gyűjtői körében is igen kedvelt. Sajnos ma már egyre nehezebb, szinte lehetetlen ezen anyagokhoz hozzájutni. Ismertetésem célja, hogy a fiatalabb gyűjtőnemzedék figyelmét felkeltsem a rendkívül érdekes gyűjtési terület iránt, másrészt támpontot adjak az ezzel foglalkozóknak a fellelhető anyag tekintetében annak rendszerezésére.

Bár az Osztrák—Magyar Monarchia közös hadseregének hivatalos nyelve német volt, szinte mindenhol szolgált magyar legénység is, így a tábori légipostai anyagok is indokoltan kérnek helyet a magyar gyűjteményekben, lévén legalább annyira magyarok is, mint amennyire osztrákok.

A célszerűbb azonosítás kedvéért a bélyegzőket az alábbi csoportosításban, folyamatos számozással ellátva ismertetem:

1. A „Fliegerkurierlinie Wien—Kiew" bélyegzői
2. Parancsnoksági bélyegzők
3. Felderítő osztagok
4. Időjárásjelző állomások
5. Harctéri alakulatok, repülőszázadok
6. Kiegészítő alakulatok
7. Léghajós alakulatok
8. Ballonalakulatok
9. Ellátó egységek
10. Adriai tengerparti és vizi légitámaszpontok

1. A „Fliegerkurierline Wien—Kiew" bélyegzői

A Monarchia hadvezetése 1918. márc. 20-tól katonai légi összeköttetést létesített Ukrajnában állomásozó csapataival. A gépek naponta indultak, és márc. 30. után már polgári légi küldeményeket is szállítottak. Megjegyzem, hogy ha nem is szorosan, de szervezetileg ide kell sorolnunk az 1918. júl. 4-től júl. 23-ig Budapest—Bécs között indított magyar REPÜLŐ POSTÁ-t is. A bélyegzők általában kétsoros, keret nélküli gumibélyegzők, de ismeretes kétcímeres körbélyegző is. Az eddig ismert bélyegzők:

1. K. u. K. Fliegerkurirlinie / Flugstation Kiew
2. K. u. K. Flugstation
3. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Kiew
4. K. u. K. Fliegerkurierlinie Flugstation Kiew
(piros körbélyegző a magyar és osztrák címerrel)
5. K. u. K. Militärkomission / Kiew
6. K. u. K. Luftfahrtruppe / Mil. Fluglinienstation.
7. K. u. K. Luftfahrtruppe / Mil. Fluglinienstation / KIEW.
8. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Lemberg
9. K. u. K. Fliegerkurierlinie Wien—Kiew / Flugstation Krakau

A frontokon harcoló repülős egységeket is önálló bélyegzőkkel látta el a hadvezetés, amellyel mind a szolgálati, mind a magánküldeményeket lebélyegezték (a bélyegzés gyakran cenzúrázási célokat szolgált). Az eddig ismert bélyegzők az alábbiak:

2. Parancsnoksági bélyegzők

10. K. u. K. Armeeoberkommando / Chef des Luftfahrwesens
11. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen / beim k. u. k. Heereskommando / Erzherzog Karl
12. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegergruppenkommando beim 4. Korpskmdo.
13. Kommandant der Luftstreitkräfte beim k. u. k. 6. A. K.
14. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim 7. op. A. K.
15. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim 12. op. A. K.
16. Stabsoffizier der k. u. k. Luftfahrtruppen beim Kommando der Südwestfront
17. Stabsoffizier der Luftfahrtruppen beim Kommando der k. u. k. Isonzoarmee.
18. Stabsoffizier der Ballonabteilungen.
19. Kommando der k. u. k. Isonzoarmee / Ballonstabsoffizier

3. Felderítő osztagok bélyegzői (kétsoros gumibélyegzők)

20. Aufklärungsstaffel / Gruppe II.
21. Aufklärungsstaffel / Gruppe Arz
22. Aufklärungsstaffel / Gruppe Marta
23. Aufklärungsstaffel / Gruppe O. Q.

4. Időjárásjelző állomások (kétsoros gumibélyegzők)

24. Feldwetterdienst / Armeewetterzentrale
25. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterzentrale 1.
26. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterzentrale Südtirol II./6.
27. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterstation Belgrad.
28. K. u. K. Luftfahrtruppen / Feldwetterstation Lublin. Nr. 1., 2., 5—16., 45. (28—42.)
43. Feldwetterstation / Divizionwetterstation ... 10., 29., 45. (43—45.)
46. Fliegertelefonzentrale
47. Flugverwaltung
48. K. u. K. Fliegertelefonzentrale
49. Flugfeldverwaltung Aspern / Pa. Wien 148.
50. K. u. K. Luftfahrtruppen / Fuggeschwader Nr. 1.
51. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 1/O. (65×5 mm)
52. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 11. (86×4 mm)

5. harctéri alakulatok, repülőszázadok

Kétsoros gumibélyegzők (1. ábra):

53—131. K. u. K. Luftfahrtruppen / Fliegerkompagnie Nr. 1—48., 51—71., 73., 74., 17/D., 30/J., 55/I., 60/J. 102 G., 103 G., 104 G., 105 G.

A fentiek között előfordulnak egysoros bélyegzők is!

Köralakú bélyegzők (ezekből feltehetően jóval több van!)

Kétcímeres bélyegzők:

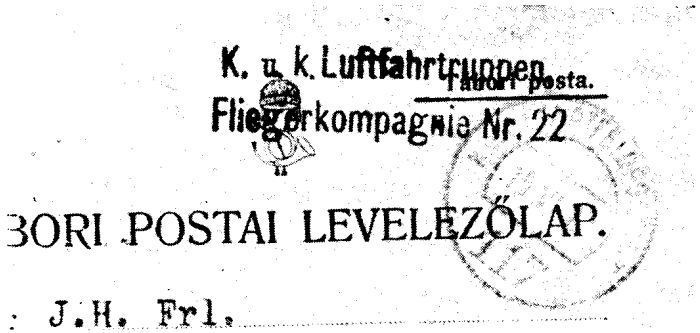
132. K. u. K. Luftfahrtruppe Fliegerkompagnie Nr. 15. (34 mm)
133. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegerkompagnie Nr. 16. (33 mm)

Egycímeres bélyegző *(2. ábra)*

134. K. u. K. Luftfahrtruppen Fliegerkompagnie Nr. 22. (36 mm)

Fliegerregiment és *Fliegerkompagnie* bélyegzők *(3. ábra)*

135—139. K. u. K. Fliegerregiment / Fliegerkompagnie Nr. 1., 5., 9., 14., 17.
140—150. K. u. K. Fliegerkompagnie Nr. 1., 2., 4., 7., 11., 12., 14., 15., 25., 35., 46.

1. ábra

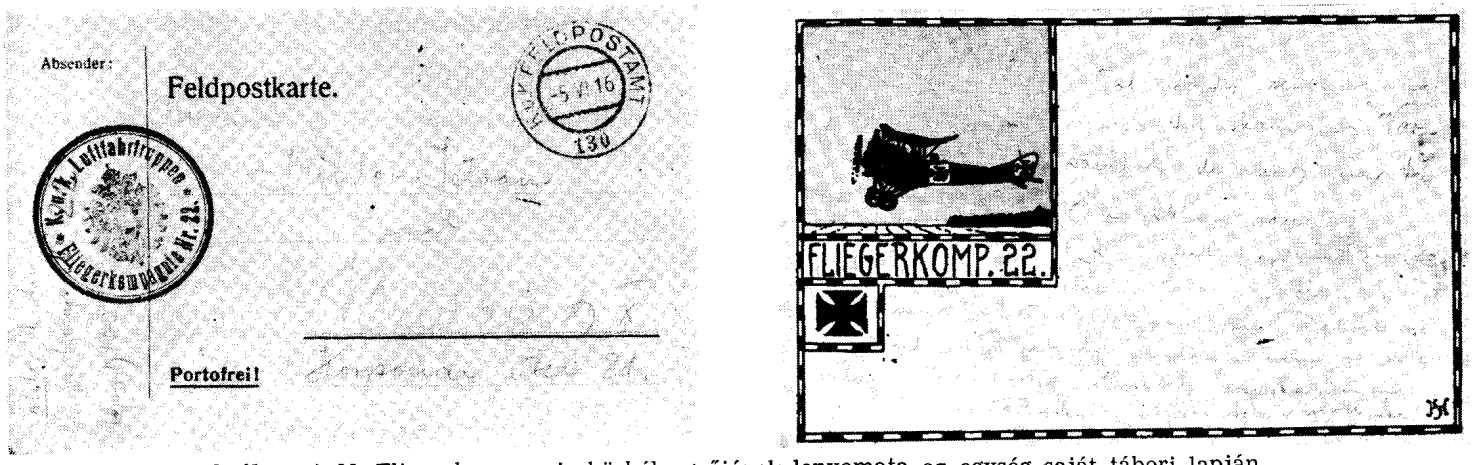
A repülős alakulatok fent felsorolt bélyegzői rendkívül sokféle méretben fordulnak elő. A szerzőnek pl. a 68-as bélyegzőből (Fliegerkompagnie Nr. 16.) három különböző méretű lenyomat van a birtokában (48×11, 57×11 és 62×11 mm).

6. Kiegészítő alakulatok

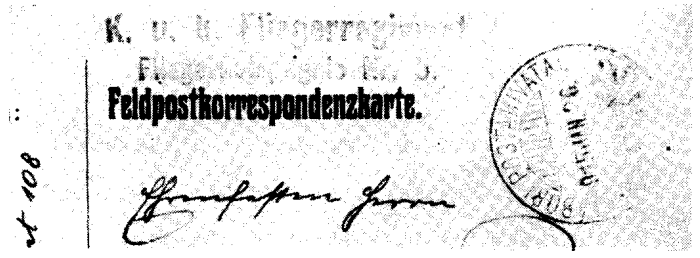
151. Kommando der k. u. k. Flieger-Ersatz-Truppen — Wien.
152. Stabsabteilung — Wr. Neustadt.
153—174. K. u. K. Luftfahr-Ersatztruppen / Fliegerkompagnie Nr. . . .
1. Újvidék, 2. Campoformido, 3. Thalerhof, 4. Szombathely, 5. Szegedin, 6. Wr. Neustadt, 7. Parndorf, 8. Wr. Neustadt, 9. Arad, 10. Krakau, 11. Mostar, 12. Klagenfurt, 13. Lugos, 14. Rajlovac, 15. Arad, 16. Eger, 17. Przemysl, 18. Kalusenburg, 19. Campoformido, 20. Campoformindo, 21. Seebach in Kärnten, 22. Strasshof.
175. K. u. K. Luftfahrersatztruppen Fliegerersatzbatalion Fliegerersatzkompagnie Nr. 7.
176—179. K. u. K. Luftfahrersatztruppen / kommando des Fliegerersatzbatalions No. . . . (I—IV.)
180—183. K. u. K. Luftfahrersatztruppen Fliegerersatzbatalion No. . . . (I—IV.)

7. Léghajós alakulatok

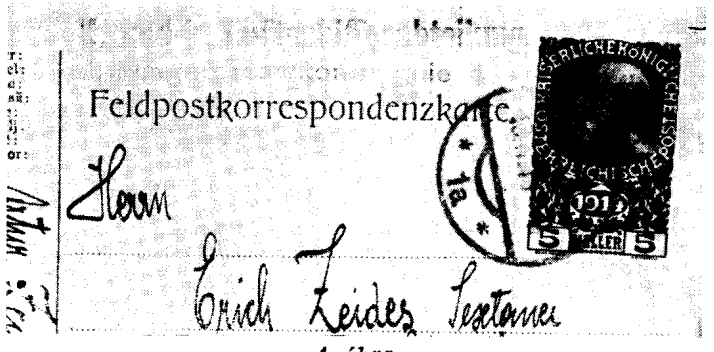
184. K. u. k. Luftschifferabteilung
185. K. u. k. Luftschifferabteilung / Arsenal Wien X/2 / Postamt 76
186. K. u. k. Luftschifferabteilung / Fliegerkompagnie . . . (1—4, 8, 10, 12, 15 — *4. ábra*) (186—194.)

2. ábra: A 22. Fliegerkompagnie körbélyegzőjének lenyomata az egység saját tábori lapján

3. ábra

4. ábra

195. Luftschifferabteilung / Stabsabteilung
196—197. K. u. K. Luftschifferregiment / Fliegerkompagnie No. 7., 15. *(5. ábra)*
198. K. u. k. Luftschifferkompagnie No. 6
199. K. u. k. Luftschifferabteilung / Flugpark Nr. 13.
200. K. u. k. Luftschifferabteilung / Flugzeugdepot Nr. 1.
201. K. u. k. Luftschiffer-Ersatztruppe / Luftschifferersatzkompagnie Nr 1.
202. Luftschifferabteilung / Fliegerersatzkompagnie 4.
203. Luftfahrarsenal / Luftfahrwerft.
204. Luftschifferabteilung / Fliegerersatzkompagnie Gratz.

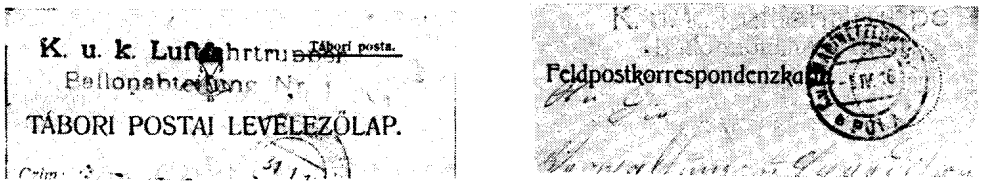
8. Ballonalakulatok

205. K. u. K. Luftfahrtruppen / Stabsoffizier d. Ballonabteilungen.
206. Kommando der k. u. k. Isonzo-Armee / Ballonstabsoffizier

5. ábra

207—223. K. u. k. Luftfahrtruppen / Ballonabteilung Nr. ... (1., 5., 7., 8—17., 20—23.) — *6. ábra*
(Ennél a bélyegzőcsoportnál is többféle méret és betűtípus fordul elő!)
224. K. u. K. kombinierte Ballonabteilung.
225. K. u. k. Ballonabteilung Nr. 1/3 (89×5 mm)
226. K. u. k. Ballonabteilung Korps Marschall
227. K. u. k. Festungsballonabteilung No. 1. beim Festungsart Batallion.
228. K. u. k. Festungsartillerieregiment Kaiser Nr 1. / Festungsballon Abtlg. 1.
229. K. u. k. Festungsartillerieregiment Freiherr von Boschi No. 2. / Festungsballon Abtlg. 2.
230. mint előző, de Festungsballon Abtlg. 3.
231. K. u. k. Festungsartillerieregiment Nr. 3. / Festungsballon Abtlg.
232. K. u. k. Festungsartillerieregiment Nr. 5. / Festungsballon Abtlg.
233. K. u. k. Festungsartillerieregiment Edler v. Kollarz Nr. 6. / Festungsballon Abteilung.
234. K. u. k. Festungsballonabteilung / des F. A. R. Nr 3.
235. K. u. k. Festungsballon-Abteilung 1/3 B. (Pola)
236. K. u. k. Festungsballonabteilung — 2/4 R
237. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 1/4 R *(7. ábra)*
238. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 2.
239. K. u. k. Festungsballonabteilung Nr. 1/III B.
240. K. u. k. Festungsballonabteilung 1/5 R.
241—262. K. u. k. Luftfahrtruppen / Ballonkompagnie No. (1—11., 13., 14., 16., 18., 19—21., 23., 25—27.) — *8. ábra*
263. K. u. k. Luftfahrtruppen / Artillerie — Ballonkompagnie.
264. K. u. k. Luftfahrtruppen / Artillerie — Ballonlehrkompagnie.
265. K. u. k. Felddrachenstation Nr. 1.

6. ábra: Ballonabteilung-bélyegzések

9. Ellátó egységek (Dienste)

266. K. u. k. Fliegerpark des H. G. K. FM. Frh. v. Conrad
267—270. K. u. k. Luftfahrtruppen /Fliegerpark ... (1., 2., 6., 7.)
271—279. K. u. k. Luftfahrtruppe / Fliegeretappenpark ... (1—9.) — *9. ábra*
280. K. u. k. Fliegengruppenwerkstätte. Nr. 3.
281. K. u. k. Flugverwaltung Aspern.
282. Militärfeuerwehr der Fliegerwerft Fischamend.

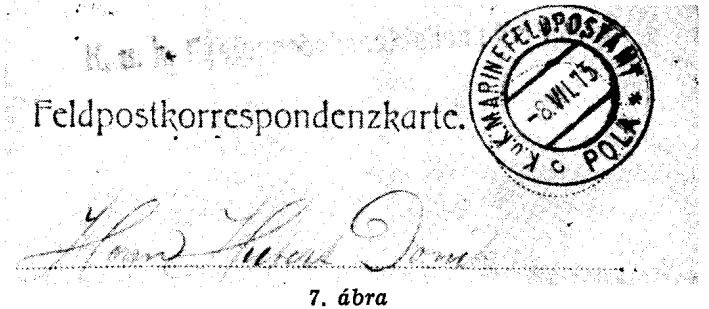
10. Adriai tengerparti és vizi támaszpontok

Parancsnokságok, hadvezetőség

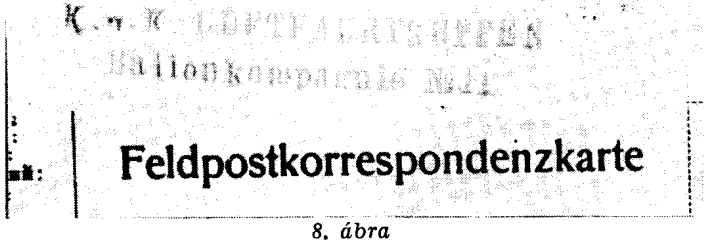
283. K. u. k. Kommando des Seefliegerkorps (25 mm átm.)
284. mint előző, de sorbélyegző (86×6 mm)
285. K. u. k. Briefzensur / des k. u. k. Seefliegerkorps
286. K. u. k. Seeflugleitung. (44×4 mm-es sorbélyegző)
286—287. K. u. k. Seeflugleitung / Pola (24, ill. 39 mm-es körbélyegzők)
288. Briefzensur / der k. u. k. Seeflugleitung Pola.

Támaszpontok

289. K. u. k. Flottenflugabteilung (24 mm átm.)
290—291. K. u. k. Flottenflugabteilung Kumbor (31, ill. 34,5 mm átm. körbélyegzők)
292. K. u. k. Schulflugstation Cosada (30 mm átm.)
293. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Schulflugstation
294. Zensuriert / K. u. k. Schulflugstation
295. K. u. k. Seeflugstützpunkt Curzola (79×4,5 mm)
296. K. u. k. Flugstützpunk Durz (38 mm átm.)
297. K. u. k. Seeflugstützpunkt Durz. (72×4 mm)

7. ábra

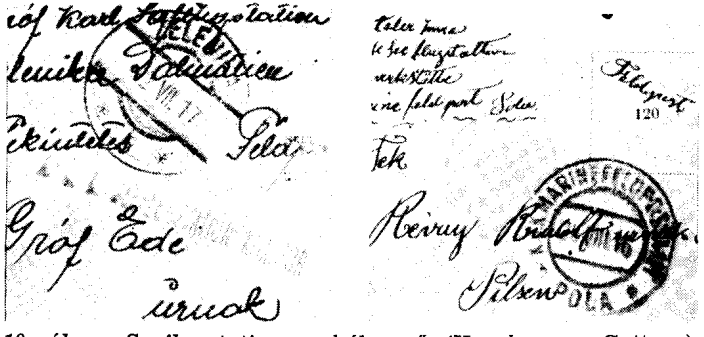

8. ábra

298. K. u. k. Flugstützpunkt Durz (67,5×4,5 mm)
299. K. u. k. Seeflugstation Durz (24 mm átm.)
300. Briefzensur des / k. u. k. Seeflugstützpunktes / Feldpost 406. (háromsoros, keretes gumibélyegző, Fiume)
301. K. u. k. Seeflugstation Kumbor (30 mm átm.)
302—303. K. u. k. Seeflugstation Kumbor (44×5 mm — *10. ábra* —, ill. 60×3 mm)
304. K. u. k. Seeflugstation (35×4,5 mm)
305. K. u. k. Seeflugstation / Etappenpost 267. (73×3,5)
306. Zensuriert / k. u. k. Seeflugstation 267. Etappenpost (53×16)
307. K. u. k. Seeflugstützpunkt Lussin
308. Briefzensur des k. u. k. Seeflugstützpunktes Lussin
309. K. u. k. Seeflungstation Parenzo (átm. 29 mm)

9. ábra

10. ábra: Seeflugstation sorbélyegző (Kumbor — Cattaro), ill. körbélyegző (Pola, 20 mm)

310—312. K. u. k. Seeflugstation Pola (20 mm — lásd *10. ábra* —, 25, ill. 37 mm átm. körbélyegzők)
313—314. K. u. k. Seeflugstation Pola (63×3, ill. 68×4 mm-es sorbélyegzők)
315—316. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Seeflugstation Pola (50×14, ill. 53×16 mm-es kétsoros bélyegzők)
317. K. u. k. Briefzensur / der k. u. k. Seeflug (a 315. számú bélyegző, a „station Pola" kivésve)
318. K. u. k. Seeflugstation Puntisella (27 mm átm.)
319. K. u. k. Seeflugstützpunkt Rogoznica (85×4,5 mm
320. K. u. k. Küstenflugstation Sebenico (24 mm átm.)
321. K. u. k. Küstenflugstation / Sebenico (66×9 mm)
322. K. u. k. Seeflugstation Sebenico (72×4 mm)
323. K. u. k. Seeflugstation Sebenico (68×4 mm)
324. K. u. k. Seeflugstation Triest (65×4 mm)

A fenti felsorolás nem tartalmazza az 1914. szept. 18—okt. 10., majd 1914. nov. 7—1915. márc. 22. között blokád alatt álló przemysli erődbe, ill. abból be- és kiszállított repülő-, ill. ballonposta küldeményeken használt bélyegzéseket. Ez egy külön tanulmány tárgya lehet, másrészt ennek lényegi része a hozzáférhető külföldi szakirodalomban is megtalálható.

A bélyegzők felsorolásánál a nagy- és kisbetűk pontos írásmódjának követésére nem volt módunk, de ezt nem is tartjuk alapvetőnek, hiszen a bélyegzők így is azonosíthatók. Helyszűke miatt az ábrák száma csekély, elsősorban illusztratív szereppel.

Megjegyzem, hogy a fenti témával a Latham-féle katalógus a 16. oldalon, a 37—40. sorszám alatt foglalkozik.

KLASSZIKUS ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet
1137 Budapest XIII., Katona József u. 2/e
Telefon: 129-350

Újabbkori bélyegeink fogazatváltozatai

VAS ISTVÁN

A magyar bélyegek történetében különösen a korai kiadásoknál találkozunk fogazási változatokkal. Elég csak a krajcáros kiadások eltéréseire utalni, de felbukkannak fogazási különbségek a turulosoknál, illetve néhány esetben a két világháború közötti időszak bélyegeinél is (*Jótékonyság, Pengő-filléres* kiadások és felülnyomataik). Ezek kutatása, publikálása lényegében lezártnak tekinthető.

Újabbkori (felszabadulás utáni) bélyegeinknél is találunk fogazatváltozatokat több esetben, kutatásuk azonban nem tekinthető teljesen lezártnak, ugyanis vagy kiegészítésre szorulnak, vagy helyesbíteni kell a korábbi adatokat. E tanulmány szeretné teljesebbé tenni az eddigi kutatásokat, publikációkat.

1945 után először 1952-ben, az *1848-as szabadságharcosok* sorozatnál bukkannak fel fogazási eltérések. A *Monográfia V. kötetében* Pákozdi László tisztázta ennek okait: „A kibocsátás napjára készített első készlet, mintegy 40 000 teljes sorozat fogazásakor a 12:12½-es fésűsfogazógép az Állami Nyomdában meghibásodott... A fésűsfogazógép meghibásodása folytán a bélyegek fogazását vonalfogazógépekkel fejezték be. A 30 filléres címletből a teljes készletet fésűs fogazással már elkészítették, ezért ezek vonalfogazással nem is léteznek."

A 12:12-es vonalfogazású címletekhez csak annyi kiegészítést fűzök, hogy a fogazógép tűi nem teljesen szabályosan helyezkedtek el, így kisebb eltérések tapasztalhatók. Emiatt elég sok példányon a szokásos fogazatmérőkkel $11\frac{3}{4}$-es fogazatot is lehet mérni (2 cm-es fogazatmérővel). Ha azonban ezeket a példányokat úgy vizsgáljuk meg, hogy 4 cm-re növeljük a fogazatmérőt (pl. úgy, hogy összedolgozunk két 2 cm-es darabot), akkor kiderül, hogy ezek is 12-es fogazatúak, ugyanis a 4 cm-es darabon jóval nagyobb az eltérés a $11\frac{3}{4}$-esnél, mint a 12-esnél. Az eltéréseket szemléletesen mutatják az *1. ábrán* látható példák: az egymás mellé helyezett bélyegek fogai az indulásnál (bal oldalon) még együtt vannak, majd kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak, ill. sokszor újból közelítenek egymáshoz. Minden vonalfogazású érték esetében lehet ilyen bélyegpárokat találni. Ugyanakkor ezeket a bélyegeket más állásban egymás mellé illesztve (eltolva) teljes egyezést tapasztalunk, tehát nem $11\frac{3}{4}$-es fogazásról van szó, hanem a 12-es fogazás kisebb szabálytalanságairól.

Pákozdi László a Monográfiában jelezte, hogy milyen a vonalfogazású címletek megoszlási gyakorisága, ezt a saját kutatásaim is igazolták. A vonalfogazású példányok legnagyobb része elsőnapi borítékon került forgalomba. Saját anyagom, illetve más gyűjtőtársak rendelkezésemre bocsátott anyagának átvizsgálásával és az adatok összegzésével a következő statisztika adódott:

1. ábra: Az *1848-as szabadságharcosok* sorozat 12-es vonalfogazású bélyegeinél tapasztalható kisebb foglyukeltolódások

2. ábra: 12-es és $11\frac{1}{2}$-es vonalfogazású bélyegek 4 cm-es fogazatmérővel azonosítva

3. ábra: Az 1953. évi *Marx* emlékbélyeg vonalfogazású négyes és fésűsfogazású hatos tömbje

117 olyan elsőnapi borítékból, amelyen *legalább egy* címlet vonalfogazású, a következő az előfordulás gyakorisága:

20 f: 87 db 50 f: 109 db 60 f: 21 db
1 Ft: 43 db 1,50 Ft: 57 db.

A darabszámok jól érzékeltetik az egyes címletek ritkaságát. Viszonylag gyakori az 50 filléres, mindösszesze 8 olyan borítékot találtam, ahol ez a címlet fésűsfogú volt. Azon borítékok száma, ahol az összes címlet (természetesen a 30 f-es kivételével) vonalfogazású volt, 9 db.

A *használatlan* címletek lényegesen ritkábbak, közülük is kiemelkedően ritka a *60 filléres,* de az előfordulási arány itt is nagyjából ugyanaz. A leggyakoribb az 50 filléres, amelyet a Magyar Filatelia Vállalat is sokáig árusított és árjegyzékében külön is szerepeltet.

Meg kell említenem, hogy sok olyan használatlan címlettel találkoztam, amelyet bélyegezetlenül maradt borítékról szedtek le (néha pattintással), így vagy gumizás nélküliek, vagy gyengén maradt rajtuk az enyvezés egy része. Több esetben találkoztam újragumizott példányokkal is. A valódi, eredeti gumizású használatlan példányok tehát igen ritkák!

Ugyancsak Pákozdi László közli a Monográfiában, hogy talált 20 filléres címletet 11:11-es vonalfogazással is. Véleményem szerint ez az adat elírás, én ugyanis ilyen fogazással nem találkoztam. A helyes

4. ábra: Fésűsfogazású és vonalfogazású fordított pár

adat $11^1/_2$-es fogazás! Pákozdi László már akkor lehetségesnek tartotta, hogy más címletek is (a 30 f-es kivételével) készülhettek ilyen fogazással, ezek felbukkanásával számolni kell. Gyűjteményemben minden címlet, azaz a 20 f, 50 f, 60 f, 1 Ft és 1,50 Ft megtalálható $11^1/_2$-es vonalfogazással *(lásd 2. ábra)*. Ezek a példányok még az ötvenes években kerültek birtokomba úgy, hogy vadásztam a vonalfogazású példányokra, s aztán kiderült, hogy itt is kétféle fogazás fordul elő. A leggyakoribb a 20 filléres, a többi címlet esetében egyelőre nem tudok ritkasági fokozatokat megállapítani, mert csak itt-ott találkoztam még egy-egy példánnyal. Egyelőre úgy tűnik, hogy egy-két ívnél több nem kerülhetett ki (hacsak nem került exportra) ilyen fogazású címletekből.

A következő fogazatváltozat 1953-ban, a *Marx* bélyegnél bukkan fel. A Monográfia adataihoz nincs mit hozzátennem, saját tapasztalataim azonosak ($11^1/_2$:12-es vonalfozat, ill $12^1/_2$:12-es fésűsfogazat). A fésűsfogazat igen ritka. A Magyar Filatelia Vállalat nagyobb mennyiségben árusított használt (ívben bélyegzett) példányokat, a gyűjtőknél jórészt ezek találhatók. A használatlan példányok kimondottan ritkák, több gyűjtőtársam hosszú évek óta hasztalanul keres használatlan példányt. A *3. ábrán* bemutatott vonalfogazatú négyes, ill. fésűsfogazatú hatos tömbön a két fogazás különbsége jól látható.

Szándékos fogazatváltozatot produkált 1956-ban a *Hunyadi* bélyeg. Adatai ismertek: $12^1/_2$:12-es fésűs, ill. 12:12-es vonalfogazat *(4. ábra)*. A Monográfia a példányszámokat is közli: 1 681 500 fésűsfogú, 427 100 vonalfogú bélyeg. Megemlítendő még, hogy a középen fogazatlan párok íveinek készítésekor vonalfogazógépet használtak, mégpedig azokon az íveken is, amelyeken a középső párok maradtak fogazatlanul, továbbá azokon is, ahol minden második függőleges sor fogazatlan maradt. Az utóbbi ívekből származó, vízszintesen összefüggő fordított párok *(lásd 5. ábra)* a kiadás legritkább különlegességei (720 ív készült így, ezeknek egy része azonban különálló párokra bontva került értékesítésre).

1957-ben jelent meg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tiszteletére kiadott kétcímletű (60 f, 1 Ft) sorozat. Itt is kétféle fogazatot találunk: 11-es, illetve 12-es vonalfogazatot *(6. ábra)*. A 11-es fogazat valamivel ritkább, de nagy előfordulási különbség nincs a kétféle fogazás között.

1958-ban ugyancsak kétféle fogazással készült a *Televízió* bélyeg. Mind a Monográfia, mind a Magyar Bélyegek Árjegyzéke 11-es, ill. $12^1/_2$-es vonalfogazatot ad meg. Ezeket az adatokat korrigálni szükséges,

5. ábra: Vízszintesen összefüggő, középen vágott fordított párok

6. ábra: A *Nagy Októberi Szocialista Forradalom* tiszteletére kiadott bélyegpár kétféle vonalfogazata

7. ábra: A kétféle fogazású *Televízió* bélyeg

én ugyanis csak 11-es és 12-es fogazattal találkoztam, azaz a $12^1/_2$-es adat téves. A 7. *ábrán* jól látható a helyesen megadott fogazat. Az értékelés híven tükrözi a ritkaságkülönbséget.

Végül az utolsó — eddig ismert — fogazási változatot az ugyancsak 1958-ban kiadott *FIP (Virág) blokk* mutatja: 12-es és 11-es fogazattal készült. Itt csak annyi kiegészítést tennék, hogy az általam látott példányoknál a 11-es fogazásúak színe kissé eltér a 12-es fogazásúakétól, az előbbiek színe valamivel élénkebb (fényesebb), az utóbbiaké mattabb, ez pedig nyomdatechnikai változtatásra is utal.

A vörös-fekete portóbélyegek fogazási különbségei — mivel itt két, vízjeles és vízjel nélküli kiadásról van szó — nem tekinthetők eltérő fogazatú változatoknak.

Fogazási változatok tehát újabbkori bélyegeinknél is akadnak, érdemes tehát velük foglalkozni, hiszen az igazi gyűjtő minden fogazatváltozatot külön bélyegnek tekint.

A természetes elemek és a gyűjtői szándék szerepe

a küldeményen levő bélyegek értékelésében

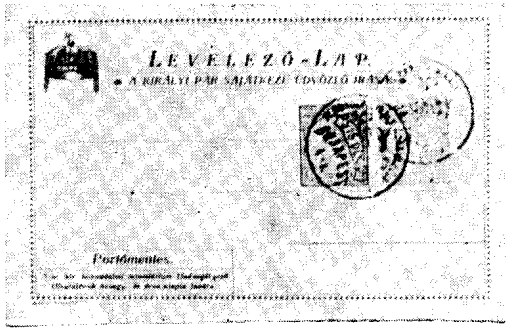
VISNYOVSZKI GÁBOR

II. rész

A század elején a klasszikus gyűjtés keretei kitágultak, a bélyeggyűjtés a kibocsátásokra visszahatva azok alakítója is lett. Korábban a bélyegeket a postai forgalomban elfoglalt helyük és gyakoriságuk értékrendjéhez igazodva *utólagosan* gyűjtötték (rendeltetésük betöltése után), a használatlan bélyegek gyűjtésének általánossá válásával viszont a bélyegek előzetes, használat előtti megszerzése vált a gyűjtő céljává. Mindez lehetővé tette a kibocsátó posták számára elsődlegesen gyűjtői célú, kisebb példányszámban kiadott bélyegek forgalomba hozatalát. Az ilyen kiadások — a növekvő kereslet és a spekulációnak is kedvező körülmények miatt — rövid idő alatt névértéküknek többszörösét érték. Ez eldöntötte a gyűjtés fő irányát: az *Aratós* kiadások apróbb hibáival, vagy más hasonló szakterülettel csak néhány megszállott filatelista foglalkozott. Az alkalmi bélyegeket levelezésre — magától értetődően — alig használták (Ki lett volna olyan ostoba, hogy a nehezen megszerzett használatlan sorozatokat elpocsékolja? A levelezésre tökéletesen megfeleltek a postán állandóan kapható közönséges forgalmi bélyegek.). Persze a forgalmi és a gyűjtői célú bélyegek merev szétválasztását erősen fékezte a nemzetközi követelményrendszer. Gyakran mindkét funkció érvényesült, így pl. a *Szent Erzsébet* sorozatnál, amelynek több milliós példányszámú 10 és 20 filléres értéke elsősorban forgalmi célokat, a csak néhány százezres példányszámú 32 és 40 f-es pedig inkább gyűjtői célokat szolgált. A merev elhatárolás itt sem indokolt, de a 40 f-es közönséges küldeményen csak ritkán, a 32 f-es pedig alig fordul elő. Az alkalmi bélyegek egy része tehát kettős szerepet töltött be, lehetővé tette a levelek igényes bérmentesítését és a bélyegek iránti érdeklődés felkeltését.

A forgalmi és gyűjtői kettősség végigvonul a század filatéliáján (gondoljunk csak a légipostai objektumok gyűjtésére, amelyek között túlnyomórészt gyűjtői futtatásokat találunk, és csak elvétve akad rendeltetésszerű használat). A húszas-harmincas években a gyűjtői produktumok sokasága jön létre (emléklapok, alkalmi bélyegzések stb.), gazdagítva és továbbfejlesztve a gyűjtés lehetőségeit, ám egyúttal elősegítve a klasszikus hagyományok feledésbe merülését, ill. a *Turulos* kiadásokkal annak lehatárolásába való beletörődést. Az első világháború után a bélyeggyűjtésben *az utánzat vált elsődlegessé,* a valódi funkcióból következő gyűjtési irány Csipkerózsikaálomba szenderült, az ébresztés lehetőségét a mintegy ötven évvel későbbi utókornak hagyva.

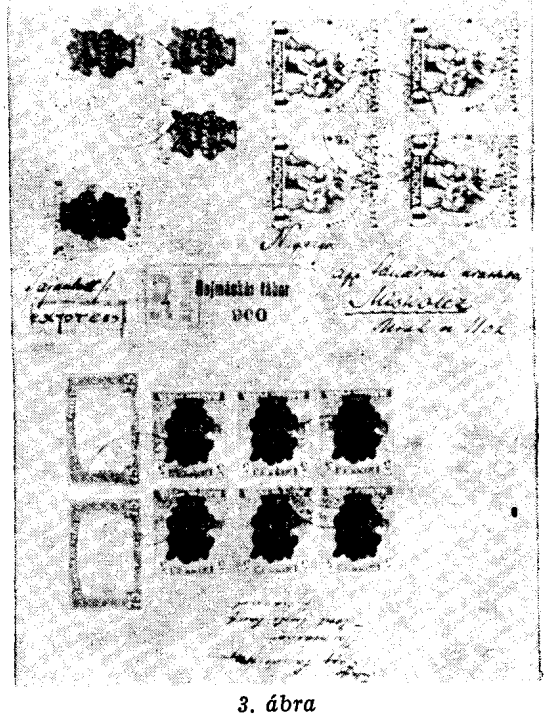
Mielőtt bárki is dohogni kezdene, szeretném kijelenteni: a kettősség hangsúlyozásával nem a használatlan gyűjtés és nem a gyűjtői produktumok leértékelése a célom, hanem a természetes filatélia rehabilitációja és felértékelése, a klasszikus gyűjtési mód fo-

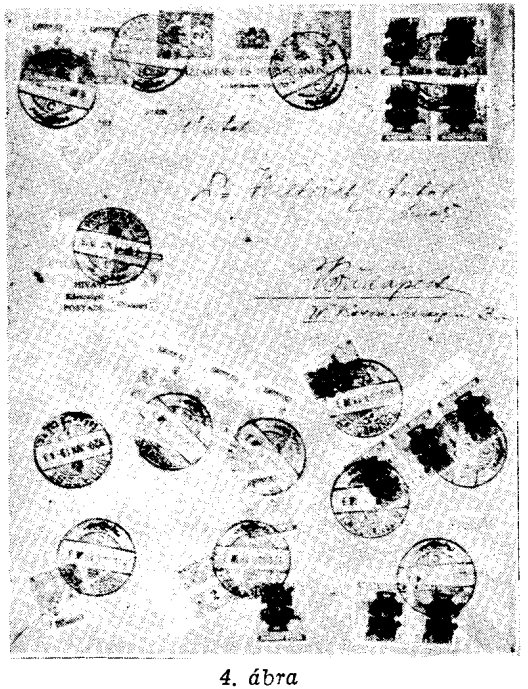
1. ábra

2. ábra

3. ábra

4. ábra

lyamatosságának bizonyítása. Ma ez utóbbinak vitatása a nemzetközi fejlődéstől való lemaradásra vallana. A jelentősebb nemzetközi kiállításokon az anyagok sikerét egyértelműen a *postai dokumentumok* határozzák meg (olykor már indokolatlan egyoldalúsággal, a ló másik oldalára esve).

Nem szeretnék tehát éket verni a klasszikus típusú, ill. az önmagát a funkciótól függetlenítő gyűjtés közé. Annál inkább nem, mert mindkét szál érdekes és értékes kulturális — nemzeti vagyonunk részeként sem elhanyagolható — örökség, annak ellenére, hogy jellegükben különböznek. Ma — sajnos — mindkét irányvonal egyaránt jobb menedzselést igényelne, a jelenleginél jóval hatásosabb népszerűsítést. Mindkettőben számos érdekes gyűjtői cél fogalmazható meg. Számukra a veszélyt nem az összehasonlítás, hanem a közömbösség, az érdektelenség jelenti.

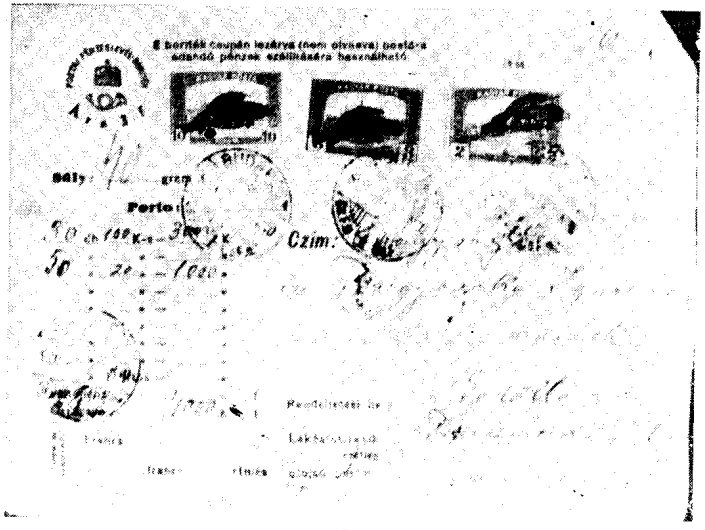
Lépjünk azonban egyet a gyakorlati összevetés irányába. Nézzünk meg néhány postán továbbított objektumot, mérlegre téve a bennük levő gyűjtői szándék szerepét.

Az *1. ábrán* egy levelezőlapra ragasztott *Koronázási pár* látható, alkalmi bélyegzéssel, amely egyértelműen szívességi (az utólagos címzés lehetősége fennáll, de a 25 f ilyen esetben is utalna a filatéliai jellegre). A *2. ábrán* egy teljes *Hadifogoly* sorozat látható szabályosan bérmentesített filatéliai levélen, a szükséges díjkiegészítést forgalmi bélyegekkel rótta le a feladó. A *3. ábrán* bemutatott levélen a magas felárú 1 K-s többes felhasználása mellett az időszak forgalmi bélyegeit láthatjuk, gyűjtőre utaló bélyegfelragasztással. A bérmentesítés a küldeményfajtának megfelel. A *4. ábrán* látható levélről messziről látszik, hogy *gyűjtői küldemény:* a szükséges 1 K helyett 1 K 7 fillér van rajta, a bélyegek között a *Magyar Kir. Posta* és a *Magyar Posta* feliratú SÜRGŐS bélyegek. Ezek bármelyike külön, rendeltetésszerűen használva többszörösét érné a bemutatott levélnek. Az ilyen, egyértelműen filatéliai levélre *A Magyar Bélyegek Kézikönyve* értékelő táblázatai nem alkalmazhatók.

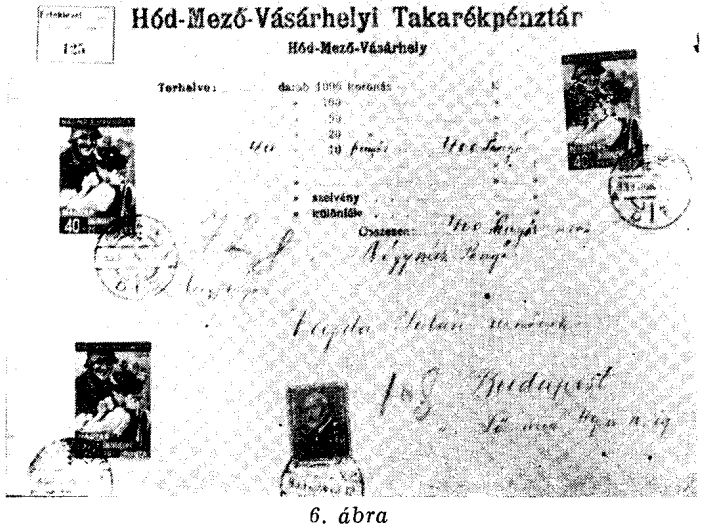
Bármennyire is a felhasznált bélyeg az értékelés alapja, a *küldemény jellegétől* rendkívül sok függ. Ez utóbbi dönti el, hogy az értékelés *milyen módon* történhet. A kézikönyv táblázati értékei köznapi, vagy — ritka bélyegek esetében — szabályosan bérmentesített levelekre vonatkoznak. *Köznapi* az a levél, amely szokványos, postára adásának célja közlés vagy üdvözlés (ez utóbbi cél, nem ürügy!). *Filatéliai jellegű* minden olyan küldemény, amelynek létrejöttében *elsődleges a gyűjtői szándék.* A gyűjtői szándék azonban sokféle, esetenként csak közvetett, ennek megfelelően sok olyan küldemény is van, amely a két szélső eset közé esik, és egyik vagy másik kategóriába való sorolása nem könnyű, olykor nem is indokolt. Nézzünk néhány ilyen esetet (a szívességi bélyegzésekről és a szándékos levélhamisítványokról nem beszélünk), a köznapi levél fogalmától való eltérés mértéke szerint:

1 — nem szokványos (gyűjtői forrásból származó) bélyegekkel való szabályos bérmentesítés, kizárólag feladói igényességből (szép levél)
2 — az előzőhöz hasonló, de *gyűjtőnek küldött* levél, ahol a feladó a bélyegeket céltudatosan, de szabályszerűen használja (a megőrzés vagy a leáztatás a cél)
3 — mint előző, de visszakérési célzattal (filatéliai különlegesség létrehozása, szabályos felhasználás mellett)
4 — ismeretlen címre visszavárólag feladott küldemény
5 — mint a második eset, de túlbérmentesített levélen
6 — mint a harmadik eset, de túlbérmentesített levélen

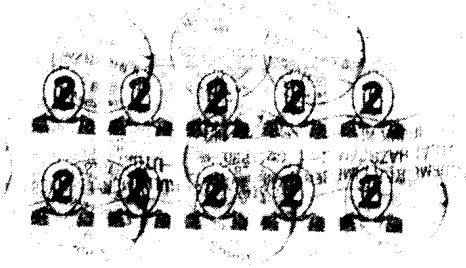
A fenti skatulyázás természetesen csak próbálkozás annak érzékeltetésére, hogy valóban sokféle módon érvényesülhet a gyűjtői szándék. A valóság azonban ennek többszöröse. Mindehhez hozzá kell számítani, hogy egyáltalán nem beszéltünk a „mache" kitételel illetett filatelista játékokról (szándékosan szabálytala-

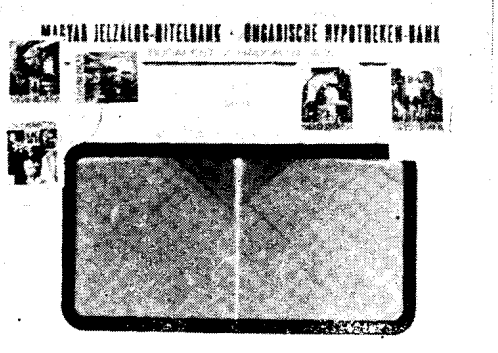
5. ábra

6. ábra

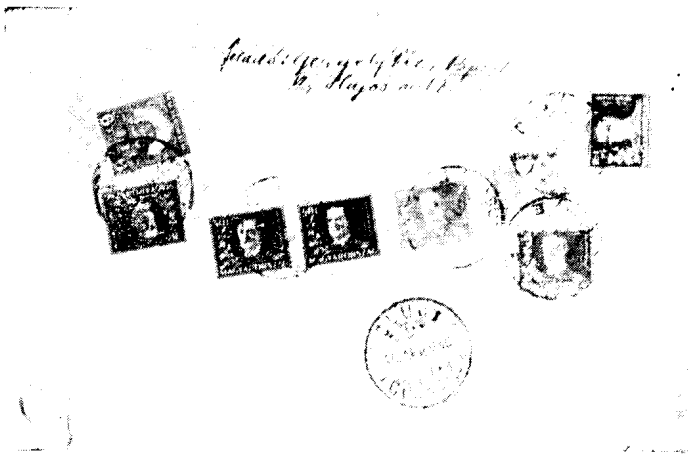
7. ábra

8. ábra

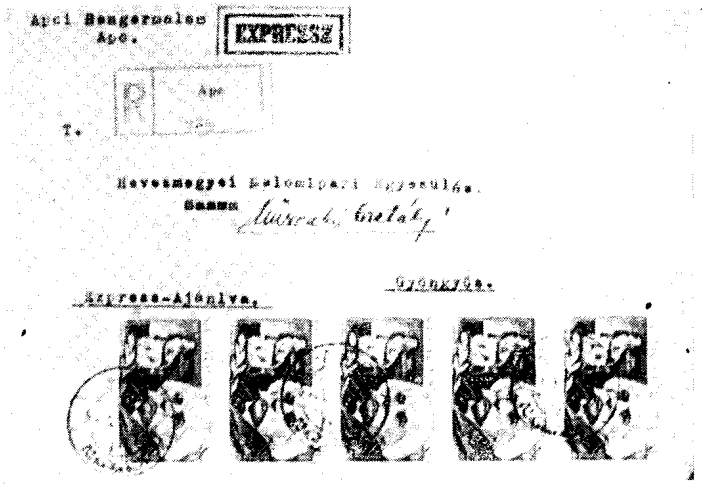
nul bérmentesített küldemények, nem postabélyeggel „bérmentesített" levelek, utólagos portózások stb.). Ezeknek számos válfajuk és fokozatuk létezik.

De nézzük tovább a példákat. Az *5. ábra* egy — a kiadás napján feladott — értéklevelet mutat be a *Búzakalász* sorozat három legritkább címletével (és hátul még egy *Köztársaság* 1 koronással) bérmentesítve. Noha a bélyegek igen ritkák, a küldemény köznapinak tekinthető (a bélyegek jelentős részét az Agrárbank vásárolta fel levelezési célra). Hasonló jellegű a *6. ábrán* látható többes bérmentesítés feláras

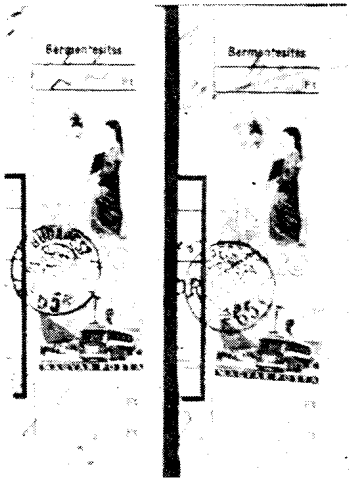

9. ábra

bélyeggel. A 7. *ábrán* látható tizestömb (518 ssz) megítélése sem egyszerű: a bélyegek gyakorlatilag nem fordulnak elő levélen, a kiadott kis mennyiség épp arra volt elég, hogy a gyűjtőket többé-kevésbé kielégítsék. A küldés pontos szándéka ma már nem derít-

10. ábra

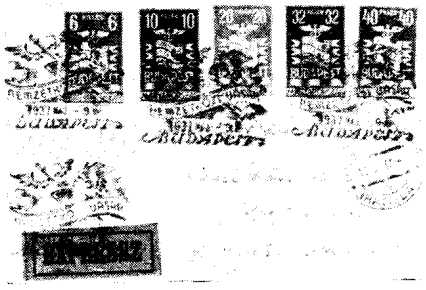

11. ábra

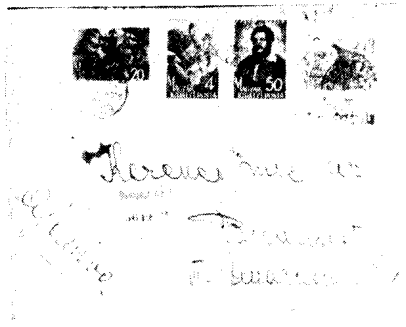
hető ki. A küldemény eredetére támpontot adhat a címzett neve (magas rangú postai személyiség felesége). Az objektum postatörténeti értékét emeli a fordított, hirdetőbetétes érkezési bélyegzés.

Látszólag egyértelműen köznapi levél a *8. ábrán* látható inflációs küldemény, amelyen a ritkán előforduló 150 f/6 f-es érték (840 ssz) más közönségesebb bélyegek társaságában szerepel. A levél felső sarkában azonban ott a ceruzás felirat: „A bélyegeket kérem szépen vissza." (Hasonló utalást *Szent Erzsébet* 40 f-esekkel bérmentesített levélen is láttam, amelyen piros bélyegzés kérte a bélyegek visszajuttatását „szegény diákok ruházására".)

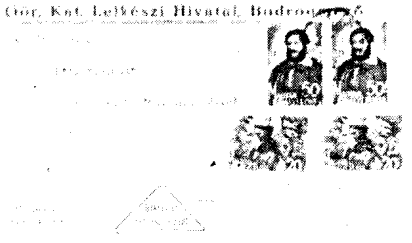
A *9., 10. és 11. ábrán* — bár a bélyegek alkalmiak — olyan küldemények szerepelnek, amelyeken a bélyegek használata *semmiképpen sem gyűjtői*. A szállítólevél-szelvényből ez magától értetődően következik. A 9. ábrán bemutatott levél viszont rendkívül érdekes. A Kolozsvárra küldött túlsúlyos ajánlott levél feladása egybeeshetett a kormányzói évfordulóra kiadott sorozat árusításával. A feladónak az 1 P 82

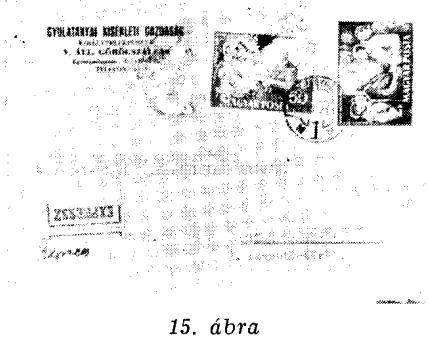
12. ábra

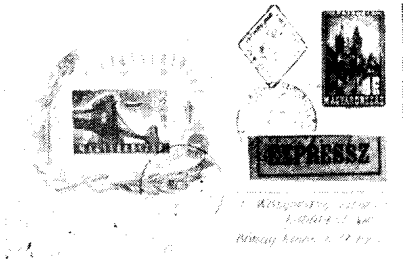
13. ábra

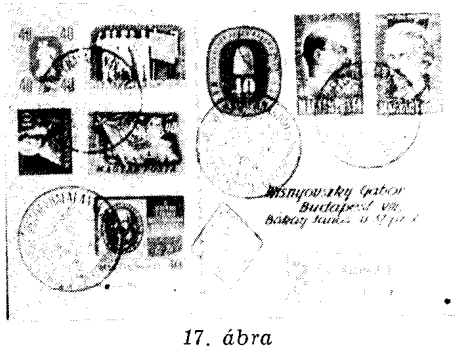
14. ábra

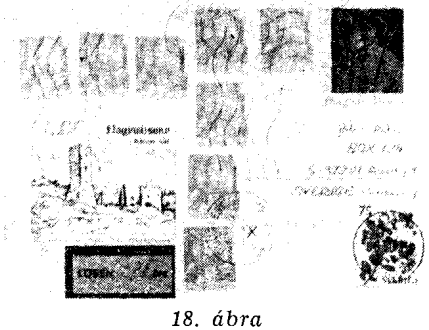
15. ábra

16. ábra

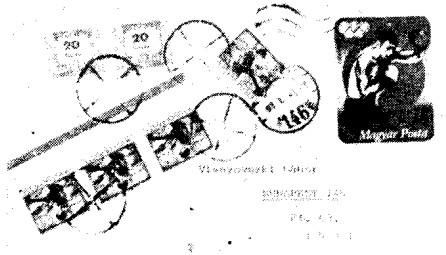
17. ábra

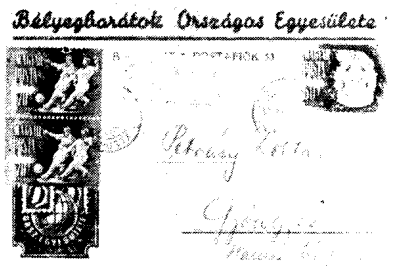
18. ábra

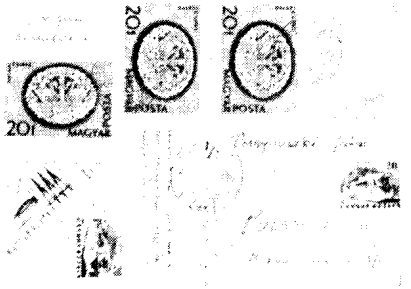
19. ábra

20. ábra .

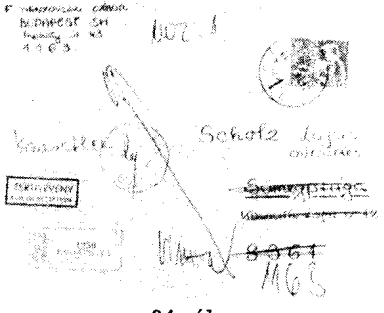
21. ábra

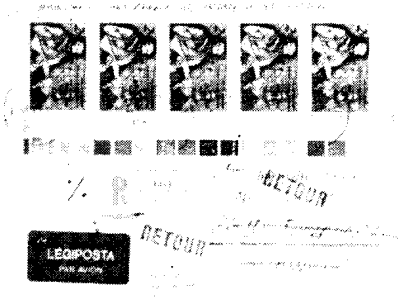
22. ábra

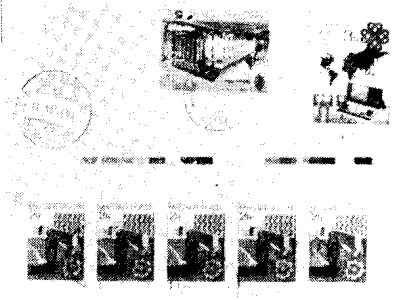

23. ábra

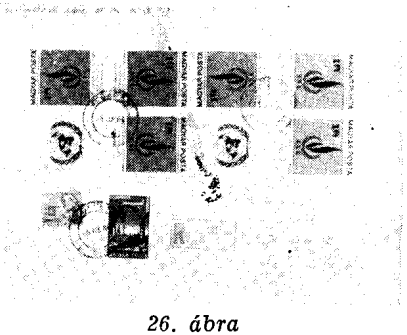

24. ábra

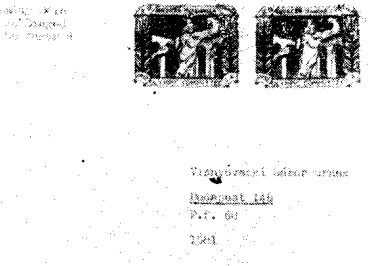

25. ábra

26. ábra

27. ábra

28. ábra

f-es díj lerovásához csaknem két sorozatot kellett felragasztani. Az objektum sokkal többre értékelhető, mint a kiadás napján teljes sorozattal futtatott levelek.

A sokféleséget illusztrálja a *12. ábra,* ahol a sorozat névértékén túl szükséges díjat a sorozat egyik címletének többes használatával oldotta meg a feladó; a *13. és 14. ábra,* amelyeken az 1944-es Kossuth-sorozat futtatása (forgalmi bélyegeknél ritkább, mint az alkalmiaknál), valamint két címletének többes-színes felhasználása látható. A *15. ábra* a *Rákosi* bélyegek köznapi felhasználását mutatja. A *Lánchíd I.* blokk első napi futtatása látható a *16. ábrán.* E kiadás *csak filatéliai küldeményen* fordulhat elő (igen ritkán). Gyűjtői felhasználást mutat a *17. ábra* is: a *Petőfi II.* sorozat kiadásának napján érvényben levő 40 filléres bélyegeket a szerző gyűjtő édesapja postázta gyűjtőpalánta fia részére.

Más jellegűek, bár egyenként szintén különbözőek a *18—20. ábrán* bemutatott *portós* küldemények: valamennyi szándékos termék, és portózásuk is utólagos kérésre történt. Ezek a küldemények a *filatelista játék* kategóriájába tartoznak. Postatörténeti érdekességük legfeljebb annyi, hogy jelzik: a posta alkalmazottjai a bélyegek áradatában már nem képesek kiszűrni az érvénytelen bélyegeket, vagy kellő figyelmet fordítani az alulbérmentesített küldeményekre.

A *21. ábrán* bemutatott szép bérmentesítés ugyan gyűjtői eredetű, de köznapi levélként kezelhető a már korábban elmondottak miatt. A forint/fillér értékű bélyegek bármentesítései közül általában ezek, a saját forgalmi idejükben használt bélyegek az igazán érdekesek és természetesek. Az 1971-ben történt érvényességi felszabadítás postatörténeti értékelése még korai lenne. Szintén az eredeti érvényességi időből származik a *22. ábrán* bemutatott lap, amely ugyan szerző küldeménye, de csak a bélyegek kiválasztásában gyűjtői, a levél köznapi. Természetes a *23. ábrán* látható igazolólap vegyes bérmentesítése is (a bélyegeket a postán előre ragasztották fel).

A megítélés nehézsége legtöbbször abban rejlik, hogy a feladó szándéka utólag nem rekonstruálható, és könnyen mellé is foghatunk feltételezéseinkben. A *24. ábra* pl. látszólag köznapi levelet mutat, pedig az a szerző szándékosan rossz címre küldött levele (a 6 Ft-os tekercsbélyeg egyes bérmentesítésének birtoklására). Ellenpéldát mutat a *25. ábra.* A Svájcba küldött levél félreértés miatt lett visszakézbesítve, a tarka bérmentesítés semmiféle gyűjtői szándékot nem takar, csupán — élve a MABÉOSZ postahivatala adta választékkal — igényesebb bérmentesítési törekvést.

Közléscélú leveleken való futtatás, ill. játék látható a *26.,* ill. *27. ábrán.* Utolsó illusztrációnk pedig egy naptárborító, amit szerző szintén a viszontlátás igénye nélkül küldött külföldre, szabályosan, bár nem szokványosan, 46 bélyeggel bérmentesítve. A borító a címzett figyelmessége révén visszakerült Magyarországra. A küldemény tarkasága ellenére sem olyan vonzó, mint egy érdekesen, de természetesen bérmentesített hasonló naptárborító.

A kiragadott példákkal azt szerettem volna illusztrálni, hogy *a küldemények értékelést megelőző elbírálása, besorolása rendkívül összetett,* elsősorban a forgalmi és gyűjtői funkciók keveredéséből következően. Ez a tény természetszerűen csak még izgalmasabbá teszi a velük való foglalkozást. Az sem utolsó szempont, hogy a küldeményeken előforduló bélyeghasználat jelentős segítséget adhat magának a bélyegnek jobb megismeréséhez is.

Csehszlovák bélyegek magyarországi használata

VOLONCS GÁBOR

Egyedülálló a magyar postatörténetben, hogy más állam postabélyegeit Magyarország területén a Magyar Kir. Posta bérmentesítésre elfogadta volna. Kivételt csak egyszer tett, 1938-ban, a Felvidék visszacsatolásakor.

Az időszak hazafias felbuzdulásból és filatéliai célzattal készített nagy mennyiségű csinálmányai, valamint a kellő ismeretek hiánya miatt a gyűjtők a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldeményeknek sem tulajdonítottak különösebb jelentőséget.

Az alábbiakban postatörténeti oldalról világítok rá a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldemények megkülönböztetésére, hogy a valódi küldemények és csinálmányok szétválasztását megkönnyítsem.

A magyar postaszolgálat megindulása

1938. november 2-án a bécsi döntés nyomán Csehszlovákiából 11 928 km^2 területet és 869 299 lakost etnográfiai alapon Magyarországnak ítélnek. Előzetesen átadásra kerül két határmenti település, Sátoraljaújhely-Gyártelep és Ipolyság (okt. 11.).

November 5-én, a felvidéki területekre való katonai bevonulással egyidőben órákon belül megnyílnak a magyar postahivatalok is. A postai alkalmazottak és az ellátmány egyidőben érkezett a katonai alakulatokkal. Az új területek katonai igazgatás alá kerültek. Az igazgatást ellátó katonai parancsnokságok mellett a postaigazgatásnak egy-egy, összesen négy kirendeltsége működött. Október 13-án a kereskedelmi és közlekedési miniszter a „Felszabadult Területek Magyar Kir. Postaigazgatósága Budapest" néven központi igazgatóság felállítását rendelte el. A visszacsatolt területeken a posta külön díjszabást nem léptetett életbe, így itt is az anyaországi díjszabások voltak érvényben. A postahivatalok kizárólag csak magyar bélyegeket árusítottak és tilos volt a csehszlovák postabélyegek magyarra, illetve bármely fizetési eszközre való cserélése.

Már a sátoraljaújhely-gyártelepi és ipolysági postahivatalok megnyitása után felmerült az igény, hogy a lakosság a birtokában levő csehszlovák bélyegeket is felhasználhassa levelek, illetve levelezőlapok bérmentesítésére. Abból a felfogásból kiindulva, hogy a lakosságot minden károsodástól óvni kell, a katonai parancsnoksággal egyetértve a Magyar Kir. Posta a levélpostai küldemények bérmentesítését csehszlovák bélyegekkel is engedélyezte.

A csehszlovák bélyegek használata

A csehszlovák postabélyegek használatára vonatkozó rendelet október 13-i kelettel jelent meg a Pos-

1. ábra: Munkácson feladott levelezőlap, csehszlovák bélyeggel szabályosan bérmentesítve

tai Rendeletek Tárában (P. R. T. 1938. 121. 146/4. sz.). hatályba lépését az egyes helységekben újonnan megnyílt magyar postahivatalok megnyitására teszi. Mivel a terület birtokba vétele mintegy 10 napig tartott, a 227 hivatal megnyitása erre az időszakra tehető. A rendelet szerint a felvidéki területekről az anyaországba szóló levélpostai küldeményeken, amennyiben azok *csehszlovák bélyegekkel vannak bérmentesítve, a csehszlovák posta díjszabásait kell alkalmazni:*

csehszlovák díjszabások (haleru-ban)

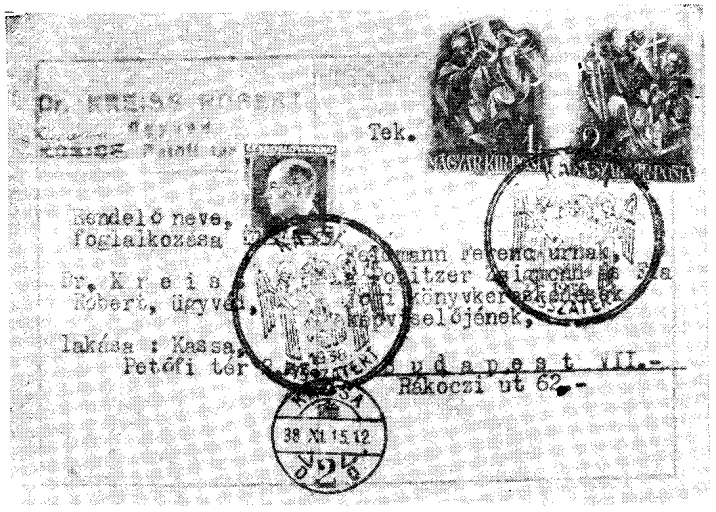
		helyi	távolsági
levelezőlap		50	50
levél	50 g-ig	60	100
	100 g-ig	110	160
	250 g-ig	200	250
	500 g-ig	250	300
	1000 g-ig	300	400

2. ábra: A csehszlovák díjszabásnak megfelelően 100 haleruval bérmentesített, Kassáról Budapestre küldött távolsági levél

nyomtatvány		*áruminta*	
50 g-ig	20	100 g-ig	40
150 g-ig	50		
250 g-ig	80	250 g-ig	80
500 g-ig	150	500 g-ig	150
1000 g-ig	200	1000 g-ig	200
2000 g-ig	300		

A rendelet nem tér ki az ajánlott és expresszküldeményekre. Az ajánlási és az expresszdíj a csehszlovák díjszabásban *egyaránt 200 haleru volt.* Esetenként találkozhatunk ilyen küldeményekkel is, amelyeket a posta rendesen kézbesített.

3. ábra: Szabályos (10 f-es) levelezőlap-bérmentesítés, 3 f értékű magyar és 7 f értékű 50 haleru-s csehszlovák bélyeggel

4. ábra: A csehszlovák bélyegek használati érvényességének megszűnte után feladott, portózott levelezőlap (a 8 fillér portó a hiányzó 4 fillér kétszerese)

A posta eltűrte a magyar és csehszlovák bélyegek vegyes használatát is, ekkor azonban a magyar díjszabást vette figyelembe. Az átszámítási kulcs:

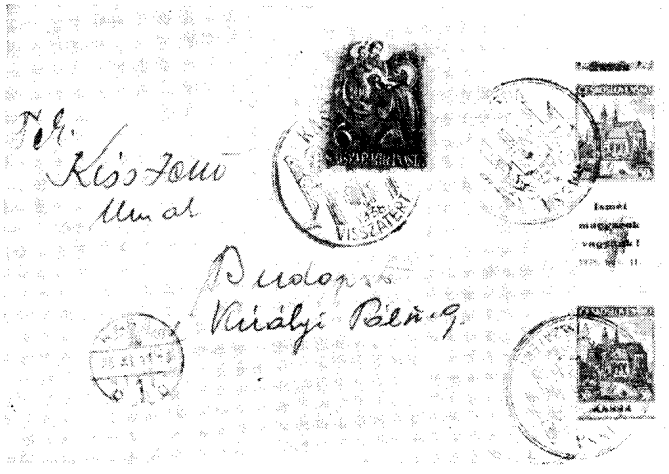
100 haleru = 14 fillér

Az *1. ábrán* egy Munkácson feladott, csehszlovák díjszabás szerint bérmentesített levelezőlap látható. Hasonlóan bérmentesített, Kassán feladott levél látható a *2. ábrán*. A *3. ábrán* egy vegyes bérmentesítésű levelezőlapot mutatok be. Az 50 haleru 7 fillérnek felel meg, a levelezőlap tehát a díjszabásnak megfelelően (10 f) szabályosan bérmentesített.

A Felvidékről bérmentetlenül vagy hiányosan bérmentesítve érkezett küldeményeket pótdíj nélkül, egyszeres díj ellenében kézbesítették az első időszakban. *Október 15-én* újabb rendeletben ismételten felszólítják a postahivatalokat, hogy a csehszlovák bélyegekkel bérmentesített küldeményeket nem kell megportózni. Megjegyzendőnek tartom, hogy október 15. előtt az ipolysági postahivatal a csehszlovák bélyegeket nem bélyegezte le, hanem a bélyeg mellé ütötte hk-bélyegzőjét.

A *csomagforgalom* már az első időszakban megindult az anyaország és a visszatért terület között. A forgalmat azonban 5 kg súlyig korlátozták, távolságra való tekintet nélkül, mindaddig, amíg a távolsági díjövszámokat meg nem állapították. A csomagdíj 1 kg súlyig 30 fillér, 5 kg-ig 40 fillér volt. Mivel a posta csehszlovák bélyeget nem árusított, a csomagszállítókon ezekkel nem találkozhatunk.

A csehszlovák postabélyegekkel való bérmentesítés kedvezményét a posta november 19-én kelt rendeletével megszüntette (P. R. T. 1938. 128.140/A 10. sz.). Ezután az ilyen bélyegekkel bérmentesített küldeményeket megportózták (ilyen levelezőlap látható a *4. ábrán).*

5. ábra

Postatörténetünknek e méltánytalanul elhanyagolt színfoltja annál inkább érdekes, mert a csehszlovák bélyegekkel való bérmentesítés kedvezménye 5—13 napig volt lehetséges (kivéve Ipolyság postahivatalát, ahol több mint egy hónapig). A helyesen bérmentesített, valóban futott küldemények általában ritkák. Időnként előfordulnak a nagyobb városokban alkalmi bélyegzővel bélyegzett darabok. Igazán ritkák és értékesek a kisebb helységek hk-bélyegzőivel, valamint a kisegítő bélyegzőkkel kezelt levelek és levelezőlapok. A postaforgalomban részt vett leveleken általában megtaláljuk az érkezési bélyegzőket. A levelezőlapoknál ezeket nem alkalmazták, ezért az előírásnak megfelelően bérmentesített lapokat általában futottnak tekinthetjük, amit a rájuk írt szöveg is megerősíthet.

A csehszlovák bélyegek közül az alábbiak voltak felhasználhatók bérmentesítésre (Zumstein katalógus számmal, ill. zárójelben a csehszlovák katalógus számával megadva):

248 (221), 249 (222), 250 (223), 251 (224), 252 (225), 300 (271), 302 (275), 303 (276), 304 (277), 305 (278), 306 (279), 307 (280), 308 (281), 309 (282), 310 (283), 311 (284), 314 (273), 324 (296), 325 (297), 331 (300), 332 (301), 333 (302), 334 (303), A 335 (A 304), 336 (305), 337 (306), 338 (307), 339 (308), 340 (309), 341 (310), 342 (311), 343 (312), 344 (313), 345 (314).

Annak felderítése, hogy melyik csehszlovák bélyeg használata gyakoribb vagy ritkább, szintén a további kutatások feladata.

A 345 (314) számú bélyeg ívközéprészes függőleges párját budapesti bélyegkereskedők spekulációs célból „Kassa — Ismét magyarok vagyunk! 1938. nov. 11. — Kassa" szöveggel nyomdai úton *Budapesten* felülnyomtatták. Hogy a jogi következményeket elkerüljék, a felülnyomat a bélyegek közeibe és az ívközéprészre került. A függőleges csíkokat borítékokra ragasztva, többnyire magyar bélyegekkel vegyesen a bevonulás napján, nov. 11-én a kassai főpostán lebélyegeztették. Az ilyen levelek csinálmányok, postatörténeti értékük nincs (*5. ábra*).

Végül meg kell jegyezni, hogy az 1940-es erdélyi, valamint az 1941-es délvidéki visszacsatoláskor a Magyar Kir. Posta hasonló kedvezményt nem adott. A posta a román, ill. jugoszláv bélyegekkel bérmentesített küldeményeket minden esetben megportózta. Az előforduló bélyegzett példányok szívességi bélyegzésűek.

FORRÁSOK

1. Magyar Kir. Kereskedelemügyi Miniszter Postai Rendeletek Tára 1938/41., 44., 47. és 48. számai
2. *Magyar Posta* 1938. XI. havi száma
3. *Bélyeggyűjtő* 1938—39. évi számai
4. Magyarország Történeti Kronológiája II. — 1982
5. Specializovany Katalog Ceskoslovenskych Postovnich Známek (1978)

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Könyvismertetés

Horst HILLE: Briefgesichter — Ein kulturhistorisch-philatelistischer streifzug. URANIA-Verlag Leipzig, Jena, Berlin (Német Demokratikus Köztársaság) 1985. 176 oldal. Ára: 30 NDK márka (236 Ft).

Az Uránia Kiadó — amint az a könyv szignójából is kitűnik — az NDK népszerű-tudományos kiadója. A könyv címének szabad magyar fordítása: *Levélarcok — Kultúrtörténeti-filatéliai barangolás.*

A teljes terjedelmében színesen nyomott könyv 7 fejezetre tagolva mutatja be a filatelista szempontból is jól megválasztott leveleket. Az egyes fejezetek: 1. a (szokványos) hétköznapi-mai, 2. a hétköznapi-tegnapi, 3. a különleges, 4. a rövidéletű, 5. a tragikumot hordozó, 6. a gyűjtői és 7. a modern postai feldolgozáshoz igazodó *levelek különböző fajtáit* mutatják be ügyesen megfogalmazott és nem túl hosszú szövegekkel kísérve.

E könyv közérthető nyelvezetéből is fakadóan kiválóan alkalmas arra, hogy kedvet csináljon a hagyományos bélyeggyűjtés mellett a teljes filatéliai objektumok gyűjtéséhez. A mostanában egyre népszerűbbé váló gyűjtési ág oldaláról szemlélve akár a „Bevezetés a postatörténetbe" kiegészítő címet is használhatnánk.

A könyvben bemutatott küldemények túlnyomó része érthetően németországi eredetű, a nem németek javarészének is van azonban német vonatkozása. Magyar vonatkozás egyetlenegy található csupán, egy 1915-ben Lipcsében Gyöngyösre feladott, de onnan visszaküldött levél képe szerepel a cenzúrázott levelekre vonatkozó fejezetben.

Az ismert filatéliai szerző e könyvével méltán kelti fel a széles értelemben vett érdeklődést a gyűjtők és a ma még nem filatelisták körében egyaránt.

Hrabál László

FIGYELMÉBE AJÁNLJUK

Mégegyszer az inflációs időszakok küldeményeiről

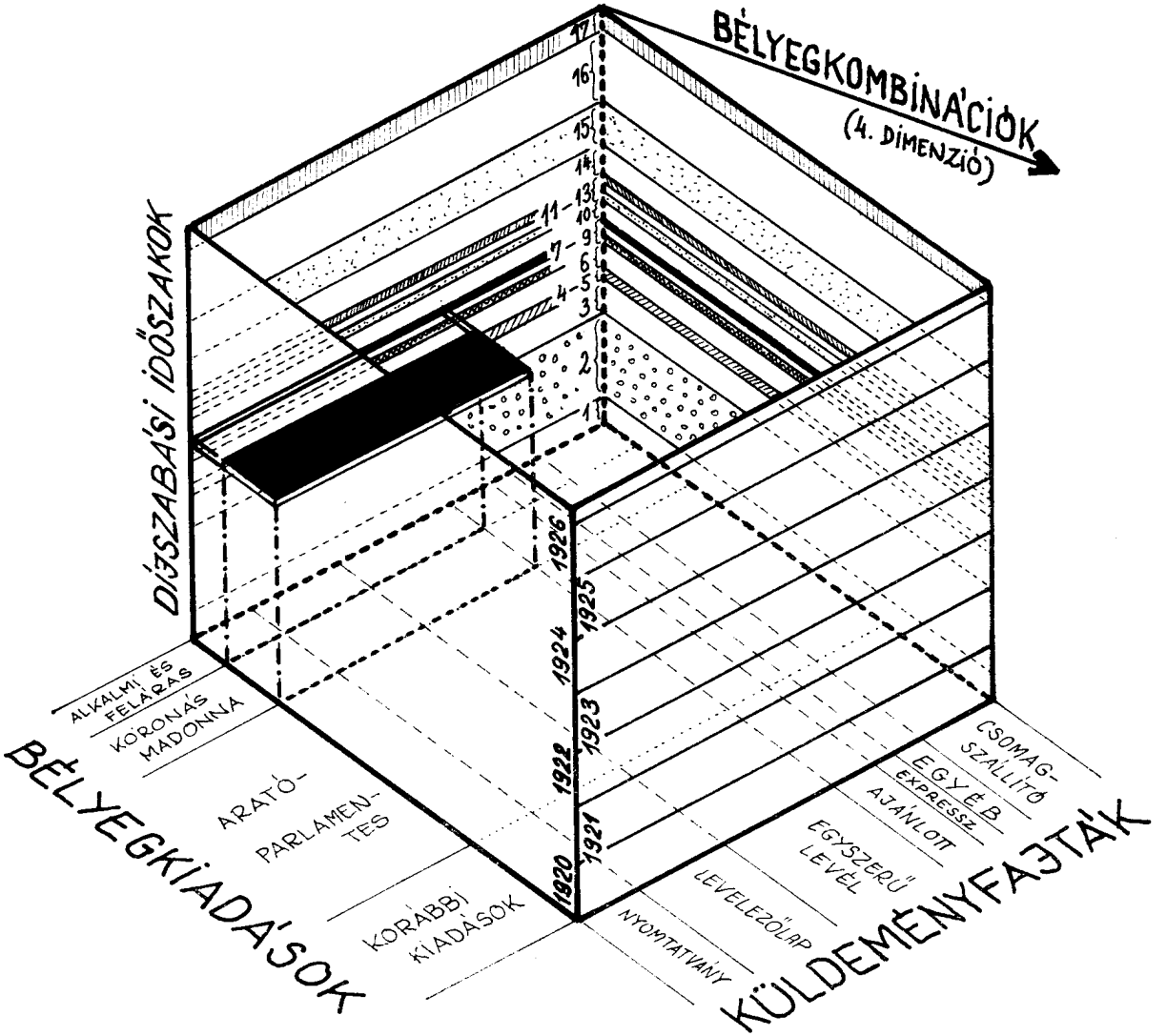
A „Magyar Philatelic Society of Great Britain" (Angliai Magyar Bélyeggyűjtő Egyesület) színvonalas folyóiratában az egyesület tagjainak érdekes versengése követhető nyomon: ki tud magasabb bérmentesítésű inflációs küldeményt bemutatni a húszas évek levélanyagából. A 15—20 000 koronás levelek már csemegének számítanak, különösen akkor, ha a 10 000 koronás Madonna-bélyeg is szerepel a küldeményen.

Kétségtelen, hogy ezek a levelek látványosak és ritkák, ám a korábbi időszakokban ezeknél még érdekesebb és jóval ritkább — bár kevésbé szembetűnő — bérmentesítések is lehetségesek. Ahhoz, hogy ezt egyértelműen elfogadhassuk, mélyebbre kell merülni az időszak tanulmányozásában. *A névérték alapján legnagyobbnak tekinthető bérmentesítés valójában csak abszolút értelemben a legnagyobb.* Ha a díjak nagyságát a mindenkori távolsági levéldíjhoz hasonlítjuk, érdekes következtetésekre juthatunk.

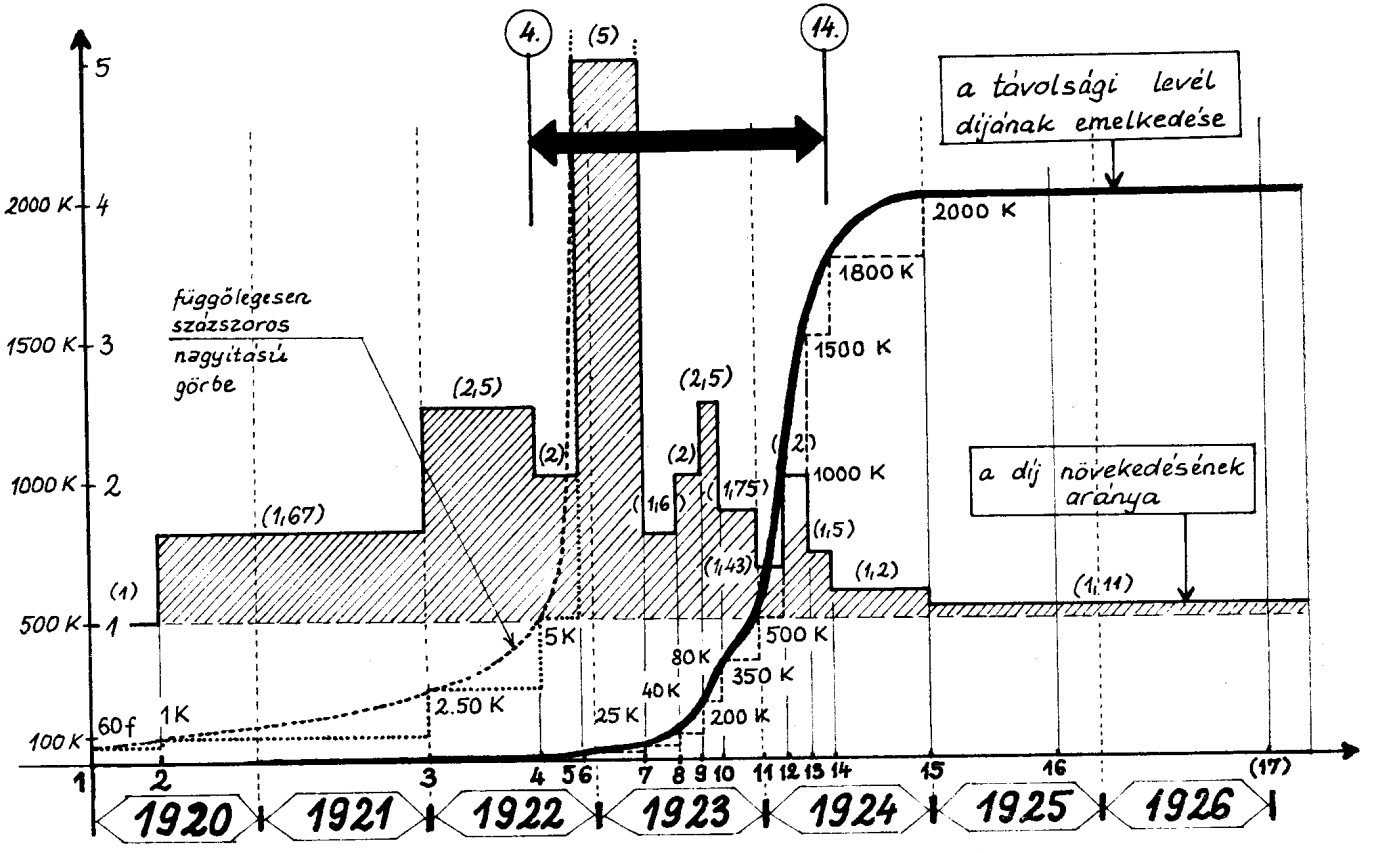
Az 1982/2-es Philatelicában közölt sávos táblázat, amely a *Koronás Madonna* bélyegek forgalmi idejét is szemlélteti, összeállítása után számomra is új összefüggéseket világított meg. Mégis, bármennyire szemléletesen láttatja a táblázat az egyes bélyegek érvényességi átfedését, az egyes díjszabási időszakokon belüli szerepükről nem mond eleget.

A bélyegek küldeményeken való gyűjtése kapcsán az ezzel komolyabban foglalkozó filatelistáknak a küldeményfajtákat és a díjszabásokat is pontosan kell ismerniük. Az *1. ábrán* látható rajz az első infláció ilyen összefüggéseire világít rá. A küldemények halmaza, összessége egy olyan hasábon belül található, amelynek vízszintes „koordinátái" a bélyegkiadások és a küldeményfajták, a függőleges tengelyen pedig az idő (a díjszabási időszakokkal) szerepel. Természetesen a hasábon belül a „testsűrűség" nem egyenletes. Ez az ábra jól mutatja, hogy a bélyegek küldeményen való gyűjtése a bélyegek gyűjtéséhez képest *bármely időszakban* hatványozottá teszi a gyűjtő lehetőségeit és a gyűjtött terület érdekességeit. Az *inflációs korszakok* sajátossága, hogy az időtényező belépésével (a díjszabások sűrű változásával) a csoportosítási szempontok — így a gyűjtés izgalmai — még egy dimenzióval szélesebbre tárulkoznak. Mivel a hasáb bármelyik oldalán megáll, nem vitatható, hogy a koordinátarendszer bármelyik iránya (eleme) mellérendelt viszonyban van a másik kettővel, azaz *a postatörténeti gyűjtés fogalma nem feltétlenül az időtengelyhez kötött:* egy adott időszakon belül vizsgált bérmentesítési változatok a postatörténeti kategóriának nem mondanak ellent (a halmaz tartalma amúgyis változatlan marad).

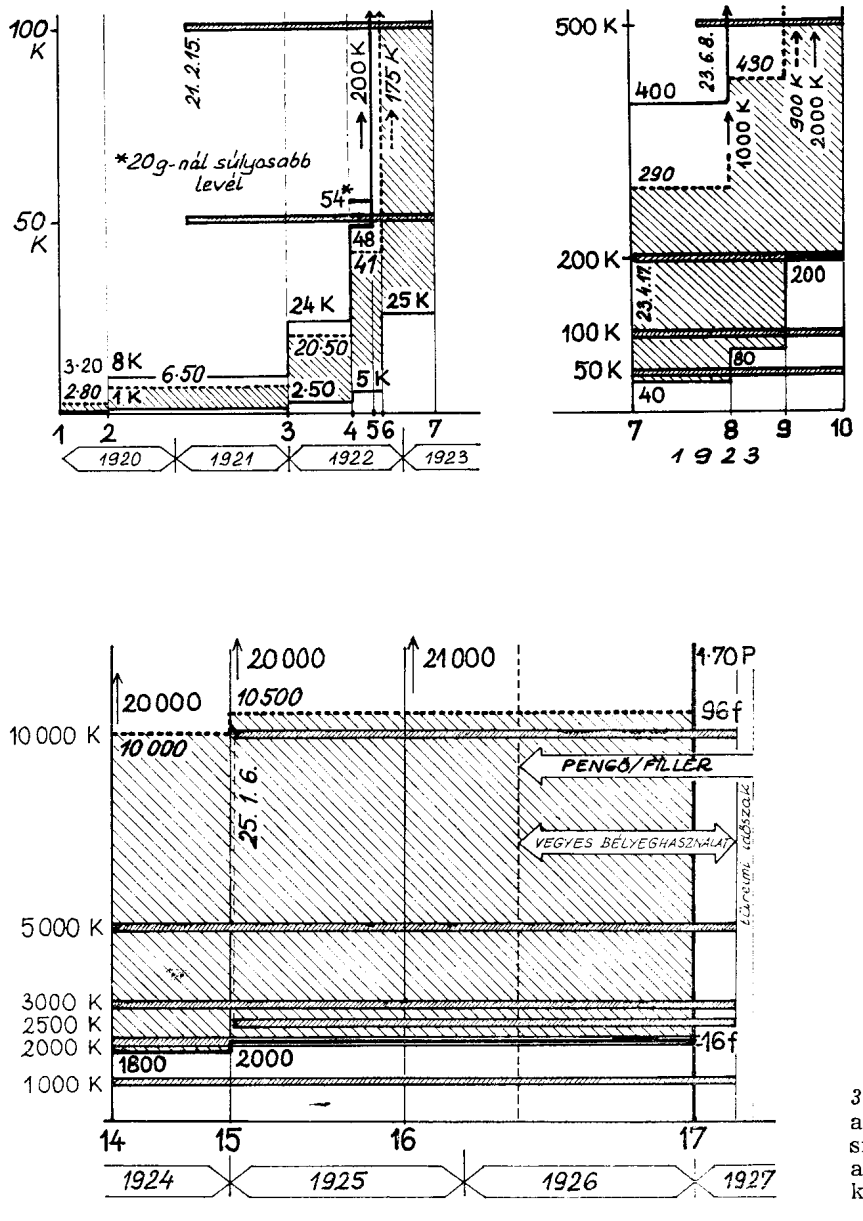
A gyűjtő szíve szerint azonban *mindig inkább a bélyeg oldaláról* közelít, és ez így helyes, hiszen a postatörténet felé való túlzott elhajlás akaratlanul is gyengíti a hagyományos gyűjtést, ami nem szerencsés a gyűjtés egésze szempontjából. Közelítsük mi is a kérdést a bélyegek oldaláról,

1. ábra: A bélyegek küldeményen való gyűjtésének modellezése az első infláció időszakában

2. ábra: A távolsági levél díjának változása az első infláció éveiben

3. ábra: A *Koronás Madonna* bélyegek érvényessége és az egyes díjszabási időszakokban betöltött bérmentesítési szerepük (a távolsági levél, a belföldi expressz-ajánlott levél, valamint a nem egyezményes külföldre küldött expressz-ajánlott levél díjával összevetve)

méghozzá a már említett *Koronás Madonna* kiadást vizsgálva (önkényesen kiragadott példa az *1. ábrán* feketített lapos hasáb, amely a 9. díjszabásban kisebb díjú küldeményeken felhasznált Madonna-bélyegeket reprezentálja).

Mielőtt azonban magával a kiadással foglalkoznánk, ismételten hangsúlyoznunk kell, hogy az első és a második infláció lefolyása — és így gyűjtői megközelítésük is — jelentősen eltérő: míg az utóbbi mindvégig meredeken gyorsul, addig az előbbire ez csak középső szakaszában jellemző. Jól érzékelteti ezt a *2. ábra,* amelyen a díjszabási időszakokat és a hozzájuk tartozó távolsági levéldíjakat rajzoltuk meg. A vastag görbe ez utóbbiak változását szemlélteti. Az ábrára rajzolt, bevonalkázott lépcsős grafikon pedig azt mutatja, hogy az egyes díjszabásokban a levéldíj hányszorosa az előzőnek. A grafikonból jól kitűnik az első infláció lényege, az, hogy *a valódi pénzromlás a 4. és a 14. díjszabási időszak* között ment végbe. Az igazi ritkaságokat tehát itt kell keresni. Hogy ilyenek vannak (vagy lehetnek), arról a *3. ábra* segítségével könnyen meggyőződhetünk. Az ábrán — a rész-időszakok eltérő volta miatt eltérő léptékben — a *Koronás Madonna* sorozat értékeinek érvényességét, valamint a díjszabásonkénti távolsági, belföldi expressz-ajánlott, továbbá a nem kedvezményes külföldi expressz-ajánlott levéldíjakat rajzoltuk meg.

Első pillanatra szembetűnik, hogy a címletek nagy része a forgalomba bocsátás pillanatában nem is alkalmas levélbérmentesítésre, olyan magas a névértéke. Így pl. az 50 és 100 koronás érték a 2. és 3. díjszabásban levélen gyakorlatilag nem fordulhat elő. Az 50 koronás levélen való felhasználására először a 4. díjszabásban kerülhetett sor, nem egyezményes külföldre küldött, 20 g feletti expressz-ajánlott küldeményen (díja 54 K). Egy ilyen levél *jóval ritkább, mint egy 10 000 koronással bérmentesített bármilyen levél.* De hasonló érdekességek figyelhetők meg a többi címletnél is: így pl. a 7. díjszabásban forgalomba kerülő 500 koronás bélyeg is csak az 50 koronásnál említett küldeményfajtán fordulhat elő ebben a díjszabási időszakban. Az ábra alapján az egyes címletek vonatkozásában nyomon követhető az a folyamat, amelynek során a kibocsátáskor még magasnak számító névérték a díjszabások egymásutánja alatt az emelkedő díjakhoz képest csekélyre csökken. Nem mondható el ez a 2500 és 10 000 koronás értékekről, amelyek megjelenésekor az inflációs folyamat valójában már lezárult. Persze szó sincs arról, hogy a 10 000 koronás címlettel bérmentesített küldemények közönségesnek számítanának, vagy akár e sorok írójának szemében kevésbé lennének vonzók. Mindösszse arról van szó — és elsősorban ennek tudatosítását célozza ez az összefoglalás —, hogy az első infláció számos olyan lappangó értéket rejteget, amit kellő ismeretek birtokában ritkaságként becsülhetünk, ezek hiányában viszont elsikkadnak a közönséges objektumok tömegében.

A Magyar Bélyegek Kézikönyve az egyes címletek küldeményen való értékelésénél a fenti szempontokat úgy érvényesíti, hogy a bélyegek pontértékét (ti. küldeményen) nem a bérmentesítés módja, ill. a küldeményfajta szerint, hanem *a díjszabási időszak szerint,* bélyegenként adja meg.

Megjegyzendőnek tartom, hogy míg az 1945/46-os inflációban egyes kiadások rövid időn belül — még érvényességük tartama alatt — bérmentesítésre gyakorlatilag alkalmatlanná váltak, addig a huszas évek bélyegeit még használhatóságuk végleges megszűnése előtt kivonták a forgalomból. Érdekes példa erre az 500 koronás Madonna-bélyeg: a 12. díjszabásban már érvényét vesztette, távolsági levélen egyes bérmentesítésként csak a 11. díjszabásban, mindössze egy hónapig fordulhatott elő. De vajon ki adna ma egy ilyen levélért egy 10 000 koronással bérmentesített másikat?

A teljességhez tartozik, hogy az első inflációban végig érvényesül az *Aratós, a Parlamentes* és a *Koronás Madonna* kiadások egysége: az alacsony díjak lerovására az *Aratós,* a közepesekre a *Parlamentes,* míg a magasakra a *Koronás Madonna* kiadások éppen forgalomban levő bélyegei voltak alkalmasak. Az 500 koronás Madonna-bélyeg forgalomból való kivonására azért került sor, mert szerepét átvette az 500 koronás *Parlamentes* bélyeg. A Madonna-bélyegekhez hasonlóan a másik két kiadás sorsa is rendkívül érdekes, de kétségtelen, hogy az előbbiek népszerűségét nem közelítik meg.

Mindezek talán érzékeltetik azt, hogy mennyi lehetőség áll azok előtt, akik vállalják a hagyományos gyűjtésen túlmutató, de *azzal végülis minden vonatkozásában összefüggő* postatörténeti kutatást, vagy olykor csak a közzétett ismeretanyagban való kellő elmélyedést.

V. G.

Index

1 *I. Gazda: Postal censorship in Hungary — Part I/B*
Censorship of military and POW shipments till end of WW I

As a continuation of the article in No 1985/1 the author shows the censor-marks on military shipments of the area in a system similar to the previous one, with suitable illustrations and interesting examples.

2 *F. Nagy: Field air mail post of WW I*

The article gives a short summary of the fields air mail post of WW I and enumerates the used — sometimes scare — cancellers too in a suitable grouping.

3 *I. Vas: Perforation varieties of our modern stamps*

The author makes known the perforation varieties of the stamps with Forint/fillér denomination with a detailed investigation of the connections and gives a look to their evaluation too.

4 *G. Visnyovszki: The role of self-evident factors and collector's intenions in valuing stamps on entires — Part II*

The author investigates the principal and practical connections of the system of symbols alredy published in No 1985/2 with many examples and illustrations and draws consequences with concern the whole philately.

5 *G. Voloncs: Use of Czechoslovakian stamps in Hungary*

It is not commonly known that Czechoslovakian stamps were accepted by the Hungarian post for a short period following the Hungarian marching in to Northern Hungary in 1938. The article summarizes the body of knowledge hereto.

Please note

Book review: Horst Hille: Briefgesichter (L. Hrabál)
Once again about the mail of the inflation periods (G. Visnyovszki)

Sommaire

1 *István Gazda: Censure postale en Hongrie — Partie 1/B*
La censure militaire de la poste militaire et des prisonniers de guerre jusqu'à la fin de la première guerre mondiale

Cet article est la continuation de celui paru dans le numéro 1/1985. L'auteur présente les signes utilisés par la censure militaire, pareillement à ceux précedemment mis en application, tout cela avec des illustrations et quelques exemples intéressants.

2 *Ferenc Nagy: La poste aérienne militaire au cours de la première guerre mondiale*

Cet article donne un aperçu succint des rapports de la poste aérienne au cours de la première guerre mondiale, en énumérant les groupes des estampilles utilisées — très rarement dans ces cas là.

3 *István Vas: Les changements dans la dentelure utilisée dans les nouvelles émissions de timbres*

L'auteur donne des précisions sur les différents changements se présentant dans la dentelure — avec celle normale — des émissions de timbres forint/fillér et donne un rapport sur leur estimation.

4 *Gábor Visnyovszki: Le rôle des éléments naturels et de l' intention du collectionneur dans l'évaluation des timbres sur les envois — II ème partie*

L'auteur s'est penché sur les rapports entre le principe et dans la pratique du système de symboles ayant fait l'objet de l'article publié dans le No. 2/1985. illustré de nombreuses illustrations et exemples, en tirant les conclusions au point de vue du collectionnement des timbres.

5 *Gábor Voloncs: Utilisation de timbres tchécoslovaques en Hongrie*

Peu sont ceux qui savent qu'après l'entrée en 1938 des troupes hongroises en Hongrie septentrionale, la Poste hongroise acceptait pendant une courte période le courrier affranchi avec des timbres tchécoslovaques. Cet article comble ce manque d'informations.

Nous attirons votre attention

Compte rendu: Horst Hille: Briefgesicher (László Hrabál)
Encore une fois sur les envois aux époques des inflations (Gábor Visnyovszki)

Inhaltsverzeichnis

1 *I. Gazda: Postzensur in Ungarn — I/B Teil*
Zensur der Militär- und Kriegsgefangenen Sendungen bis Ende des I. Weltkrieges

Als fortsetzung des Artikels in der No 1985/1 zeigt der Autor die Zensurzeichnen an militärischen Sendungen in einem den Vorhärigen ähnlichen System mit entsprechenden Illustrationen und interessanten Beispielen.

2 *F. Nagy: Feld-Luftpost des I. Weltkrieges*

Der Artikel fasst kurz die Luftpost Beziehungen der Feldpost des I. Weltkrieges zusammen und gibt eine Liste in entsprechender Aufteilung der — oft sehr seltener — Stempeln.

3 *I. Vas: Zähnungsvariationen unsere modernen Briefmarken*

Der Autor beschreibt die Zähnungsvarationen der Briefmarken der Forint/fillér Nennwerten und eneiner eingehenden Studie der Zusammenhänge und deutet auch die Bewertung an.

4 *G. Visnyovszki: Die Rolle der „spontanen-postalischen Elemente und der „Sammler-Absicht" bei der Bewertung der Marken auf Postsendungen — II. Teil*

Der Verfasser untersucht die prinzipiellen und praktischen Zusammenhänge des in No 1985/2 mitgeteilten Symbolsystems mit vielen Beispielen und Illustrationen und zieht manche Folgen — gültig für die ganze Philatelie — ab.

5 *G. Voloncs: Benützung tschechoslowakischer Briefmarken in Ungarn*

Wenige wissen, dass nach dem Einzug Ungarns nach Oberland in 1938 die ungarische Post für eine kurze Zeit tschechoslowakische Briefmarken zur Frankierung von Sendungen annahm. Der Artikel fasst die diesbezüglichen Kenntnisse zusammen.

Bitte beachten Sie

Buchbesprechung: Horst Hille: Briefgesichter (L. Hrabál).
Nochmals über die Sendungen der Inflationsperioden (G. Visnyovszki)

Содержание

1 *Иштван Газда: Почтовая цензура в Венгрии — 1/Б часть*
Цензура переписки военноспужащих и военнопленных до конца I мировой войны

Статья является продолжением опубликованной в 1 номере журнала за 1985 год и знакомит со знаками цензуры в системе предыдущей стати. Приводит соответствующую илюстрацию и знакомит с интересными примерами.

2 *Ференц Надь: Полевая авиапочта I мировой войны*

Короткая статья знакомит с полевой почтой I мировой войны и связами с авиапочтой. Перечисляет и классифицирует штампы, из них некоторые представляют редкость.

3 *Иштван Ваш: Разновидности зубьев марок последних лет*

Автор знакомит с разновидностями зубьев марок достоинством форинт/филэр. Подробно изучает, сравнивает и оценивает их.

4 *Габор Вишнёвски: Роль желания коллекционера в оценке марок на почтовых пересылках — 2 часть*

Автор изучает принципальную и практическую связь системы симболических знаков изложеных во 2 номере за 1985 год. Приводит много примеров и илюстраций поучительных для филателии.

5 *Габор Волонч: Использование Чехословацких марок в Венгрии*

Мало кто знает, что после присоединения к Венгрии части Чехословакии в 1938 году, Венгерская Почта на почтовых пересылках признавала и Чехословацкие почтовые марки. Статья суммирует имеющие в этой теме сведения.

Предлагаем Вашему вниманию
— Рецензирование книги Хорст Хиллэ
— Ещё раз о периодах инфляции

Szedte és nyomta az Alföldi Nyomda
A nyomdai megrendelés törzsszáma:
86.1296.66-21
Készült Debrecenben az 1986. évben

Ára: 40,— Ft